

INSTYTUT PSYCHIATRII I NEUROLOGII

Katarzyna Dąbrowska, Janusz Sierosławski

**UŻYWANIE ALKOHOLU I NARKOTYKÓW
PRZEZ MŁODZIEŻ SZKOLNĄ
RAPORT Z BADAŃ ANKIETOWYCH
ZREALIZOWANYCH W WOJEWÓDZTWIE MAŁOPOLSKIM
W 2015 R.**

**EUROPEJSKI PROGRAM
BADAŃ ANKIETOWYCH W SZKOŁACH
ESPAD**

WARSZAWA 2015

Badanie zostało sfinansowane przez Zarząd Województwa Małopolskiego

SPIS TREŚCI

STRESZCZENIE	3
WPROWADZENIE	6
CEL BADANIA	7
POPULACJA I PRÓBA	8
PROCEDURA BADAWCZA	9
WYNIKI	10
Palenie tytoniu	11
Picie napojów alkoholowych	16
Używanie innych substancji psychoaktywnych	36
Problem dopalaczy	50
Oczekiwania wobec alkoholu i przetworów konopi	53
Doświadczenie problemów związanych z pićem alkoholu	57
Dostępność substancji psychoaktywnych	60
Ryzyko związane z używaniem substancji psychoaktywnych w opiniach badanych	73
Używanie substancji psychoaktywnych w otoczeniu badanych	77
Rodzice a używanie substancji przez młodzież	79
Korzystanie z Internetu	82
Gry hazardowe	91
Wiarygodność wyników.....	97
Województwo Małopolskie na tle innych województw.....	100
WNIOSKI I REKOMENDACJE	129
PRZYPISY	131

STRESZCZENIE

W maju i czerwcu 2015 r. w ramach międzynarodowego projektu: „European School Survey Project on Alcohol and Drugs” (ESPAD) zrealizowano audytoryjne badania ankietowe na próbie reprezentatywnej uczniów klas trzecich szkół gimnazjalnych (wiek: 15 lat) oraz klas drugich szkół ponadgimnazjalnych (wiek: 17 lat) województwa małopolskiego. Badania ESPAD podjęto w 1995 r. z inicjatywy Co-operation Group to Combat Drug Abuse and Illicit Trafficking in Drugs (Pompidou Group) działającej przy Radzie Europy. Na poziomie europejskim badania koordynowane są przez szwedzki ośrodek badań nad alkoholem i narkotykami (CAN) ze Sztokholmu. Celem badania był przede wszystkim pomiar natężenia zjawiska używania przez młodzież substancji psychoaktywnych, ale także ocena czynników wpływających na rozpowszechnienie, ulokowanych zarówno po stronie popytu na substancje, jak i ich podaży.

Napoje alkoholowe są najbardziej rozpowszechnioną substancją psychoaktywną wśród młodzieży. Chociaż raz w ciągu całego swojego życia piło 74,9% uczniów z młodszej grupy i 93% uczniów ze starszej grupy. Picie napojów alkoholowych jest na tyle rozpowszechnione, że w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem piło 40,9% piętnastolatków i 80,1% siedemnastolatków. Najbardziej popularnym napojem alkoholowym wśród całej młodzieży jest piwo, a najmniej – wino. Wysoki odsetek badanych przyznaje się do przekraczania progu nietrzeźwości. W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem chociaż raz upiło się 11,8% uczniów z młodszej kohorty i 22,7% ze starszej grupy wiekowej. W czasie całego życia ani razu nie upiło się 61,2 % uczniów młodszych i 39,7% uczniów starszych.

Palenie tytoniu jest zachowaniem mniej powszechnym. Chociaż raz w życiu paliło 47,5% gimnazjalistów i 67,2% uczniów ze starszej grupy. W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem paliło 21,2% uczniów z grupy młodszej i 40,6% ze starszej.

Jeszcze rzadziej zdarza się przyjmowanie leków uspokajających lub nasennych bez przepisu lekarza. Takie doświadczenia chociaż raz w życiu stały się udziałem 15,4% uczniów z młodszej kohorty i 16,8% ze starszej kohorty.

Sięganie po te leki jest bardziej rozpowszechnione wśród dziewcząt niż wśród chłopców.

Wyniki badania wskazują na znacznie niższy poziom rozpowszechnienia używania substancji nielegalnych, niż legalnych, szczególnie alkoholu i tytoniu. Większość badanych nigdy po substancje nielegalne nie sięgała. Wśród tych, którzy mają za sobą takie doświadczenia większość stanowią osoby, które co najwyżej eksperymentowały z marihuaną lub haszyszem. Chociaż raz w ciągu całego życia używało tych substancji 19,9% młodszych uczniów i 34% starszych uczniów. W młodszej i starszej kohorcie na drugim miejscu pod względem rozpowszechnienia są leki uspokajające i nasenne używane bez przepisu lekarza (odpowiednio 15,4% i 16,8%).

Aktualne, okazjonalne używania substancji nielegalnych, czego wskaźnikiem jest używanie w czasie ostatnich 12 miesięcy, także stawia przetwory konopi na pierwszym miejscu pod względem rozpowszechnienia. W klasach trzecich gimnazjów używa tego środka ponad 15,9% uczniów, w klasach drugich szkół ponadgimnazjalnych – 26,1%.

W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem 9,4% uczniów klas trzecich gimnazjów i 13,1% uczniów klas drugich szkół ponadgimnazjalnych używało marihuany lub haszyszu.

Zarówno eksperymentowanie z substancjami nielegalnymi, jak ich okazjonalne używanie jest bardziej rozpowszechnione wśród chłopców niż wśród dziewcząt.

Niemal wszyscy badani słyszeli o „dopalaczach”, jednak tylko 10,5% uczniów klas trzecich gimnazjów i 6,8% uczniów klas drugich szkół ponadgimnazjalnych było kiedykolwiek w sklepie z „dopalaczami”. Odsetki uczniów, którzy kiedykolwiek używali dopalaczy są jeszcze niższe (8,4% gimnazjalistów i 8,7% uczniów szkół ponadgimnazjalnych).

Uwagę zwraca wysoki poziom dostępności napojów alkoholowych przejawiający się w ocenach respondentów. Na tym tle dostępność substancji nielegalnych jest oceniana niżej. Spośród substancji nielegalnych najwyżej oceniana jest dostępność przetworów konopi.

Badani narażeni są przede wszystkim na oferty napojów alkoholowych, spośród substancji nielegalnych uczniom najczęściej proponowane są przetwory konopi.

Większość młodzieży jest dobrze zorientowana w zakresie ryzyka szkód zdrowotnych i społecznych związanych z używaniem substancji psychoaktywnych. O stopniu ryzyka, według ocen respondentów, decyduje bardziej nasilenie używania, niż rodzaj substancji.

Oczekiwania wobec alkoholu oraz marihuany i haszyszu formułowane przez młodzież szkolną odwołują się w większym stopniu do pozytywnych konsekwencji niż ewentualnych szkód.

Okolo 20% młodzieży młodszej i starszej grało chociaż raz w gry hazardowe, tj. takie gdzie stawia się pieniądze i można je wygrać. W czasie ostatnich 30 dni takie zachowanie zadeklarowało 9,8% uczniów trzecich klas gimnazjów i 9,2% uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych.

WPROWADZENIE

Idea paneuropejskiej współpracy w badaniach szkolnych na temat używania substancji psychoaktywnych powstała wśród badaczy tej problematyki skupionych wokół Rady Europy (Co-operation Group to Combat Drug Abuse and Illicit Trafficking in Drugs - Pompidou Group). Sprowadza się ona do uzgodnienia i na ile to możliwe wystandardyzowania metodologicznych warunków badań w różnych krajach, tak aby ich wyniki uczynić maksymalnie porównywalnymi. Badania zainicjowane przez tę grupę przyjęły formę wieloletniego programu badawczego zatytułowanego: „European School Survey Project on Alcohol and Drugs” (ESPAD) i prowadzone są co cztery lata według tych samych wystandardyzowanych technik, co umożliwia porównywalność nie tylko w przestrzeni ale i w czasie. Polska włączając się do tego projektu uzyskała możliwość śledzenia zarówno rozmiarów zjawiska jak i jego trendów rozwojowych na szerokim tle sytuacji w Europie i w poszczególnych jej krajach.

ESPAD jest pierwszym ogólnopolskim badaniem spełniającym warunki międzynarodowej porównywalności i jednocześnie podjętym z intencją śledzenia trendu w zakresie używania substancji przez młodzież szkolną. Badanie ESPAD zrealizowano w Polsce: w 1995 r. w 1999 r., 2003 r., 2007 r., i 2011 r. na próbach losowych uczniów klas I i III szkół ponadpodstawowych (wg starego systemu edukacji) oraz klas III gimnazjów i klas II szkół ponadgimnazjalnych (wg nowego systemu edukacji). W 1995 r. badanie objęło 26 krajów europejskich, w tym Polskę, w 2011 r. w badaniu uczestniczyło już 39 krajów naszego kontynentu. Badanie ESPAD wspierane jest przez Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction – EMCDDA), bowiem dostarcza danych w zakresie jednego z pięciu kluczowych wskaźników, tj. używania narkotyków w populacji generalnej.

Jak pokazały wyniki dotychczasowych badań ogólnopolskich picie alkoholu przez młodzież stało się niemal statystyczną normą. Używanie substancji nielegalnych stawało się coraz bardziej widocznym problemem. Pod

względem rozpowszechnienia używania leków uspokajających i nasennych bez przepisu lekarza polskie piętnastolatki plasują się na pierwszym miejscu w Europie. Wszystkie te napawające niepokojem zjawiska podlegają dynamice, stąd potrzeba monitorowania. Istotną cechą problemu używania substancji psychoaktywnych przez młodzież jest jego nierównomierna dystrybucji na terenie kraju. Generalnie problem ten bardziej rozpowszechniony jest w wielkich miastach. Na zróżnicowania związane ze stopniem urbanizacji nakładają się zróżnicowania regionalne. Zarówno ogólna strategia zapobiegawcza, jak konkretne działania profilaktyczne podejmowane zarówno w skali kraju, jak i na poziomie regionalnym i lokalnym wymagają wiedzy o rozmiarach i trendach w rozwoju zjawiska, stąd potrzeba podejmowania także badań w skali lokalnej i regionalnej. Wyniki badań ogólnopolskich mogą okazać się kiepskim przybliżeniem lokalnego obrazu zjawiska.

CEL BADANIA

Badanie miało na celu przede wszystkim pomiar natężenia zjawiska używania przez młodzież substancji psychoaktywnych. Podstawowymi pytaniami badawczymi były zatem pytania o liczby młodych ludzi, którzy mieli doświadczenia z tego typu substancjami oraz o stopień nasilenia tych doświadczeń. Celem badania była jednak również próba identyfikacji i pomiaru czynników wpływających na rozmiary zjawiska, zarówno po stronie popytu jak podaży. W badaniu poruszono zatem takie kwestie, jak dostępność substancji psychoaktywnych, zarówno w wymiarze fizycznym jak psychologicznym, gotowość do podjęcia prób z tymi środkami, przekonania na temat ich szkodliwości, doświadczenia w zakresie problemów związanych z ich używaniem.

Wszystkie te kwestie zostały poddane pomiarowi ilościowemu w celu dokonania oszacowań dla młodzieży Województwa Małopolskiego.

POPULACJA I PRÓBA

Założono objęcie badaniem dwóch kohort młodzieży – młodzież urodzoną w 1999 roku (wiek: 15-16 lat w momencie badania) i 1995 r. (wiek: 17-18 lat w momencie badania). Podejście kohortowe, przy zdefiniowaniu kohorty przez rok urodzenia, podyktowane było względami międzynarodowej porównywalności. Przy silnym zróżnicowaniu systemów szkolnych w Europie rok urodzenia jest jedynym wspólnym kryterium zapewniającym porównywalność badanych populacji. Założono, że 95% tej młodzieży uczęszcza do szkół, w zdecydowanej większości do trzecich klas gimnazjów i drugich klas szkół ponadgimnazjalnych (licea ogólnokształcące, licea profilowane, technika, zasadnicze szkoły zawodowe). W związku z tym próba badawcza została pobrana spośród młodzieży szkolnej z tych typów szkół i poziomów klas.

Schemat losowania przewidywał równomierny rozkład próby w województwie przy maksymalnym jej rozproszeniu. Operatem losowania była lista szkół MEN zawierająca informacje o liczbie klas w każdej ze szkół. Jednostką losowania była klasa szkolna, próba miała zatem charakter klastrowo–warstwowy. Schemat doboru zakładał losowy dobór dwustopniowy. Najpierw losowano szkoły, a następnie klasy. Szkoły były losowane z prawdopodobieństwami proporcjonalnymi do liczby uczniów z danego poziomu nauczania, tak aby wszystkie każdy uczeń miał jednakowe szanse znalezienia się w próbie, niezależnie od wielkości szkoły i wielkości klasy. Klasy dobierane były w losowaniu prostym. W klasach badaniu poddawano wszystkich obecnych w tym czasie uczniów, niezależnie od roku urodzenia.

Badaniami objęto 56 trzecich klas gimnazjów oraz 56 drugich klas szkół ponadgimnazjalnych. Zrealizowana próba uczniów województwa małopolskiego włączona do analiz liczyła 962 uczniów trzecich klas gimnazjów oraz 1022 uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych. Wśród gimnazjalistów 53,0% stanowiły dziewczęta, zaś 47,0% - chłopcy. W grupie

uczniów szkół ponadgimnazjalnych było 57,5% dziewcząt oraz 42,5% chłopców.

Wyniki prezentowane w raporcie obejmują nie tylko młodzież urodzoną w 1999 r. oraz w 1995 r., ale wszystkich uczniów trzecich klas gimnazjów i drugich klas szkół ponadgimnazjalnych. Na potrzeby porównań międzynarodowych eliminowani z próby są uczniowie drugorocznicy oraz ci, którzy wcześniej rozpoczęli karierę szkolną.

PROCEDURA BADAWCZA

Badanie zostało realizowane w maju i czerwcu 2015 r. metodą ankiety audytoryjnej przez zespół ankieterów rekrutujący się spoza systemu oświaty i wychowania. Jako ankieterzy byli zatrudniani przede wszystkim ludzie młodzi, głównie studenci, o łatwym kontakcie z młodzieżą szkolną. Ankieterzy zostali przeszkoleni oraz wyposażeni w szczegółową pisemną instrukcję. Do ich zadań, poza przeprowadzeniem badania w klasie, należało przygotowanie raportu zawierającego, obok opisu realizacji badania, informacje o klasie oraz o uczniach nieobecnych w trakcie badania. Praca ankieterów była wyrywkowo kontrolowana przez koordynatorów.

Nawiązanie kontaktu z wylosowanymi szkołami należało do obowiązków ankietera. Udział szkoły w badaniu negocjowany był także bezpośrednio przez ankietera. Wylosowane szkoły zostały wcześniej poinformowane o planowanym badaniu oraz o wsparciu Ministerstwa Edukacji dla tego przedsięwzięcia.

W procedurze badania położono bardzo duży nacisk na zapewnienie respondentom maksimum poczucia bezpieczeństwa oraz pełnej anonimowości. Służyły temu:

- wymóg nieobecności nauczyciela w klasie w trakcie badania,
- reguły postępowania ankietera (np. nie mógł on chodzić po klasie i zaglądać uczniom w kwestionariusze),

- specjalna procedura zwrotu wypełnionego kwestionariusza polegająca na umieszczeniu go przez ucznia w kopercie, a następnie zaklejeniu jej.

Uczniowie w instrukcji otrzymali zapewnienie o pełnej anonimowości badań, zarówno na poziomie pojedynczych uczniów, jak również całej szkoły. Oznacza to, że tajemnicą objęte są również wyniki na poziomie szkół.

Ankieterzy po sprawdzeniu kompletności materiałów przekazywali je do Instytutu za pośrednictwem instruktorów lokalnych. Ankiety po zarejestrowaniu zostały poddane procedurze sprawdzenia. Następnie założono i zweryfikowano zbiór danych. Obliczenia wyników badania zostały wykonane za pomocą pakietu statystycznego SPSS for Windows ver. 21.

WYNIKI

Prezentację wyników rozpoczniemy od rozpowszechnienia używania różnych substancji psychoaktywnych: najpierw tytoniu, potem napojów alkoholowych a w końcu pozostałych środków, w tym nielegalnych. Następnie przytoczymy wyniki odnoszące się do problemów jakich doświadcza młodzież w związku z używaniem substancji. Dalej zajmiemy się kwestią dostępności poszczególnych substancji. Następnie omówimy postrzegane ryzyko używania poszczególnych substancji oraz oceny badanych odnoszące się do rozmiarów sięgania po nie w ich najbliższym otoczeniu. Później zobaczymy, jaki stosunek do używania substancji przez uczniów mają ich rodzice. Na koniec przyjrzymy się kwestiom korzystania przez młodzież nowych mediów elektronicznych oraz problemowi gier hazardowych.

Palenie tytoniu

Rozpowszechnienie palenia tytoniu było badane w dwóch wymiarach czasowych - całego życia respondenta oraz ostatnich 30 dni przed badaniem. Pierwszy z nich pozwala na ustalenie zasięgu zjawiska eksperymentowania z tą substancją, tzn. podejmowania prób palenia tytoniu. Drugi przydatny jest do uchwycenie rozmiarów grupy aktualnie palących, a także palących okazjonalnie lub regularnie.

Dane na temat doświadczeń z paleniem tytoniu zebranych na przestrzeni całego życia zawiera tabela 1.

Tabela 1. Palenie tytoniu kiedykolwiek w życiu

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Nigdy nie palił	52,5	43,8
	1-2 razy	13,9	15,3
	3-5 razy	5,7	7,2
	6-9 razy	5,7	5,3
	10-19 razy	4,8	5,8
	20-39 razy	3,0	4,0
	40 razy lub więcej	14,4	18,5
II klasy szkół ponad-gimnazjalnych	Nigdy nie palił	32,8	28,5
	1-2 razy	12,3	12,5
	3-5 razy	7,6	7,6
	6-9 razy	5,5	5,7
	10-19 razy	6,6	6,2
	20-39 razy	6,0	5,2
	40 razy lub więcej	29,2	34,2

W czasie całego życia, jakiegokolwiek doświadczenia z paleniem miało 47,5% uczniów klas trzecich gimnazjów i 67,2% uczniów klas drugich szkół ponadgimnazjalnych. Wśród uczniów, którzy podejmowali próby palenia można wyróżnić frakcję osób, które paliły nie więcej niż 5 razy w swoim życiu. Frakcja ta liczy 19,6% gimnazjalistów i 19,9% uczniów starszych. Jednocześnie 14,4% z pierwszej grupy i 29,2% z drugiej paliło 40 razy lub więcej. Te ostatnie frakcje badanych to osoby, których palenie wyszło poza fazę eksperymentowania.

Palenie tytoniu jest zróżnicowane ze względu na płeć badanych (tabele 2 i 3).

Tabela 2. Palenie tytoniu kiedykolwiek w życiu przez chłopców

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Nigdy nie palił	49,2	42,3
	1-2 razy	15,4	16,4
	3-5 razy	6,5	7,2
	6-9 razy	6,0	4,9
	10-19 razy	3,6	5,2
	20-39 razy	2,4	3,6
	40 razy lub więcej	16,9	20,4
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nigdy nie palił	27,3	27,4
	1-2 razy	13,5	12,6
	3-5 razy	6,5	7,5
	6-9 razy	5,1	5,6
	10-19 razy	5,8	5,6
	20-39 razy	4,4	4,5
	40 razy lub więcej	37,3	36,9

Odsetki uczniów, którzy w ciągu życia palili tytoń 40 razy i więcej są wyższe wśród chłopców, niż wśród dziewcząt. Prawidłowość ta obowiązuje w obu badanych kohortach.

Tabela 3. Palenie tytoniu kiedykolwiek w życiu przez dziewczęta

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Nigdy nie palił	55,5	45,5
	1-2 razy	12,6	14,3
	3-5 razy	5,1	7,1
	6-9 razy	5,3	5,7
	10-19 razy	5,7	6,4
	20-39 razy	3,6	4,4
	40 razy lub więcej	12,1	16,7
II klasy szkół ponad-gimnazjalnych	Nigdy nie palił	36,8	29,5
	1-2 razy	11,5	12,5
	3-5 razy	8,4	7,7
	6-9 razy	5,8	5,9
	10-19 razy	7,2	6,8
	20-39 razy	7,2	5,8
	40 razy lub więcej	23,2	31,8

W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem paliło 21,2% piętnastolatków i 40,6% siedemnastolatków (tabela 4).

Wśród nich, odnotowujemy znaczne zróżnicowanie pod względem nasilenia palenia. Niższe odsetki palących codziennie w ilości przekraczającej 6 papierosów dziennie odnotowano wśród uczniów gimnazjów – 5,3% niż wśród młodzieży ze starszych klas – 12,2%.

Tabela 4. Palenie tytoniu w czasie ostatnich 30 dni

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Nie	78,8	73,6
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	6,4	7,9
	Mniej niż 1 papieros dziennie	3,5	4,0
	1-5 papierosów dziennie	5,9	7,7
	6-10 papierosów dziennie	2,4	3,5
	11-20 papierosów dziennie	1,1	1,8
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	1,8	1,5
II klasy szkół ponad- gimnazjalnych	Nie	59,4	58,3
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	12,9	10,4
	Mniej niż 1 papieros dziennie	5,8	5,5
	1-5 papierosów dziennie	9,7	11,7
	6-10 papierosów dziennie	5,8	7,9
	11-20 papierosów dziennie	4,3	4,4
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	2,1	1,9

Rozpowszechnienie aktualnego palenia okazało się być zależne od płci zarówno wśród młodszej, jak i wśród starszej młodzieży (tabele 5 i 6).

Tabela 5. Palenie tytoniu w czasie ostatnich 30 dni wśród chłopców

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Nie	76,8	73,6
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	5,6	7,4
	Mniej niż 1 papieros dziennie	2,4	3,9
	1-5 papierosów dziennie	7,8	7,5
	6-10 papierosów dziennie	3,6	3,7
	11-20 papierosów dziennie	1,1	2,1
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	2,7	1,8
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nie	54,5	56,8
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	9,6	8,9
	Mniej niż 1 papieros dziennie	5,8	4,5
	1-5 papierosów dziennie	11,2	10,7
	6-10 papierosów dziennie	8,4	9,7
	11-20 papierosów dziennie	7,0	6,6
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	3,5	2,7

W obu badanych kohortach wyższy odsetek chłopców niż dziewcząt deklarował aktualne palenie. W klasach trzecich gimnazjów przynajmniej raz w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem paliło 19,2% dziewcząt oraz 23,2% chłopców, w klasach drugich szkół z poziomu ponadgimnazjalnego w czasie ostatnich 30 dni paliło 37,1% dziewcząt oraz 45,5% chłopców. Codzienne palenie w ilościach przekraczających 10 papierosów dziennie deklarowało więcej chłopców niż dziewcząt - w klasach trzecich gimnazjów odpowiednio 3,8% i 2%, w klasach drugich szkół z poziomu ponadgimnazjalnego – 10,5% i 3,2%.

Tabela 6. Palenie tytoniu w czasie ostatnich 30 dni wśród dziewcząt

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Nie	80,8	73,7
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	7,1	8,4
	Mniej niż 1 papieros dziennie	4,6	4,2
	1-5 papierosów dziennie	4,2	7,8
	6-10 papierosów dziennie	1,4	3,4
	11-20 papierosów dziennie	1,2	1,5
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	0,8	1,1
II klasy szkół ponad- gimnazjalnych	Nie	62,9	59,5
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	15,3	11,8
	Mniej niż 1 papieros dziennie	5,9	6,3
	1-5 papierosów dziennie	8,6	12,5
	6-10 papierosów dziennie	4,0	6,2
	11-20 papierosów dziennie	2,2	2,5
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	1,0	1,1

Picie napojów alkoholowych

Napoje alkoholowe są najbardziej rozpowszechnioną substancją psychoaktywną wśród młodzieży szkolnej, podobnie jak ma to miejsce w dorosłej części społeczeństwa. Próby picia ma za sobą 74,9% gimnazjalistów z klas trzecich i 93% uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych (tabela 7).

Tabela 7. Picie napojów alkoholowych

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	74,9	83,8
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	61,3	71,7
	W czasie 30 dni przed badaniem	40,9	48,6
II klasy szkół ponad-gimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	93,0	95,8
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	89,3	92,7
	W czasie 30 dni przed badaniem	80,1	82,3

W czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem piło jakiegokolwiek napoje alkoholowe 61,3% młodszych uczniów i 89,3% uczniów starszych. O ile wśród młodszych uczniów odsetek uczniów, którzy pili alkohol 30 dni przed badaniem jest sporo niższy niż odsetek osób, które piły alkohol w ciągu ostatnich 12 miesięcy, o tyle wśród starszej młodzieży odsetki te są mniej zróżnicowane.

Za wskaźnik względnie częstego używania alkoholu przyjęto picie w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. Jakikolwiek napoje alkoholowe w tym czasie piło 40,9% uczniów z grupy młodszej i 80,1% uczniów z grupy starszej.

Rozpowszechnienie picia alkoholu okazało się zróżnicowane ze względu na płeć w młodszej grupie (tabele 8 i 9). Jednakże różnice między chłopcami i dziewczętami są bardzo niewielkie. W starszej grupie badanych różnica między dziewczętami a chłopcami praktycznie się zaciera. Do tej pory picie alkoholu w naszej kulturze było raczej domeną mężczyzn. Wśród dorosłych mieszkańców naszego kraju spotykamy wielokrotnie więcej niepijących kobiet, niż mężczyzn abstynentów. Wśród nastolatków proporcje te są niemal wyrównane.

Tabela 8. Picie napojów alkoholowych wśród chłopców

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	77,0	84,1
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	64,9	72,7
	W czasie 30 dni przed badaniem	43,0	50,2
II klasy szkół ponad-gimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	93,4	95,6
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	89,1	92,4
	W czasie 30 dni przed badaniem	82,0	83,0

Tabela 9. Picie napojów alkoholowych wśród dziewcząt

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	73,0	83,3
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	58,1	70,7
	W czasie 30 dni przed badaniem	39,2	47,1
II klasy szkół ponad-gimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	92,7	96,0
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	89,4	92,9
	W czasie 30 dni przed badaniem	78,7	81,7

Konsumpcję poszczególnych typów napojów alkoholowych prześledzimy na przykładzie doświadczeń alkoholowych zebranych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (tabela 10). Zarówno w trzecich klasach gimnazjów, jak wśród

młodzieży starszej najwyższe odsetki konsumentów ma piwo, na drugim miejscu jest wódka a dopiero na trzecim wino. Każdy z trzech typów napojów jest bardziej popularny w klasach ponadgimnazjalnych w porównaniu z klasami gimnazjalnymi.

Tabela 10. Picie poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Piwo	40,7	51,3
	Cider	6,7	9,0
	Alcopop	4,1	5,3
	Wino	18,0	21,1
	Wódka	30,8	33,1
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Piwo	73,6	78,9
	Cider	13,3	14,9
	Alcopop	4,0	8,4
	Wino	41,6	37,7
	Wódka	67,1	65,2

Wódkę piło co najmniej raz w ciągu ostatnich trzydziestu dni 30,8% gimnazjalistów i 67,1% uczniów szkoły wyższego poziomu. Picie piwa zdarzyło się w tym czasie 40,7% gimnazjalistów i 73,6% uczniów starszych. Wino piło 18% młodszej młodzieży objętej badaniem i 41,6% uczniów ze starszej grupy. Płeć wprowadza istotne różnice w obrazie popularności poszczególnych trunków. W tabelach 11 i 12 zebrano dane o odsetkach chłopców i dziewcząt pijących każdy z trunków w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem.

Tabela 11. Picie poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem wśród chłopców

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Piwo	44,8	53,6
	Cider	8,0	9,3
	Alcopop	4,8	5,9
	Wino	16,5	17,8
	Wódka	32,9	33,6
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Piwo	75,3	81,2
	Cider	15,7	15,4
	Alcopop	6,0	8,8
	Wino	35,8	29,2
	Wódka	70,2	68,4

Tabela 12. Picie poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem wśród dziewcząt

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Piwo	36,9	49,0
	Cider	5,6	8,6
	Alcopop	3,4	4,7
	Wino	19,2	24,3
	Wódka	29,1	32,7
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Piwo	72,5	76,9
	Cider	11,5	14,5
	Alcopop	2,5	8,0
	Wino	45,8	45,2
	Wódka	65,0	62,4

W trzecich klasach gimnazjów, zarówno wśród chłopców jak i wśród dziewcząt, na pierwszym miejscu jest piwo, potem wódka i wino. Podobnie jest w klasach starszych.

W obu grupach w przypadku piwa i wódki odsetki pijących w czasie ostatnich 30 dni są wyższe wśród chłopców niż wśród dziewcząt. W przypadku wina dziewczęta częściej niż chłopcy zaliczają się do pijących w czasie ostatnich 30 dni.

Wskaźnikiem wielkości konsumpcji przy jednej okazji każdego z napojów alkoholowych było pytanie o ilość wypitą przy ostatniej okazji konsumpcji tych trunków.

Wielkości spożycia przy jednej okazji piwa, wina i wódki oraz cydru i alkopopu (tabele 13-17) są silnie zróżnicowane, zarówno wśród uczniów klas trzecich gimnazjów, jak i klas drugich szkół ponadgimnazjalnych.

Tabela 13. Ilość piwa wypita przy ostatniej okazji picia alkoholu

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Nigdy nie pije piwa	35,3	24,6
	Ostatnim razem nie pił piwa	15,6	14,5
	Poniżej 0,5 litra	21,8	25,3
	Powyżej 0,5 do 1 litra	19,8	25,5
	Powyżej 1 litra do 2 litrów	5,1	6,4
	Powyżej 2 litrów	2,3	3,7
II klasy szkół ponad- gimnazjalnych	Nigdy nie pije piwa	14,3	8,5
	Ostatnim razem nie pił piwa	17,4	16,8
	Poniżej 0,5 litra	18,5	18,5
	Powyżej 0,5 do 1 litra	36,3	38,0
	Powyżej 1 litra do 2 litrów	8,7	11,0
	Powyżej 2 litrów	4,8	7,1

Typową ilością piwa konsumowaną przy jednej okazji przez uczniów młodszych jest poniżej 0,5 litra (21,8%) lub od 0,5 litra do 1 litra (19,8%). W klasach starszych najczęściej pije się między 0,5 litra, a 1 litrem tego napoju (36,8%).

Mniej informacji mamy o wielkości spożycia wina i wódki przy jednej okazji, bowiem znacznie mniej badanych piło te trunki w czasie swojej ostatniej okazji. Rozkłady odpowiedzi pokazują jednak wyraźnie odmienny charakter tych dwóch napojów. W przypadku wina badani grupują się w rejonie niższych wartości. W przypadku wódki rozkład dla młodszej grupy wiekowej pokazuje, że najliczniejsze grupy badanych piją bądź najmniejsze ilości tego napoju alkoholowego (poniżej 50 gram), bądź najwyższe (powyżej 250 gram). W starszej obserwujemy wzrost odsetka osób deklarujących picie przy ostatniej okazji wraz ze wzrostem ilości wypijanego alkoholu.

Tabela 14. Ilość wina wypita przy ostatniej okazji picia alkoholu

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Nigdy nie pije wina	50,2	45,5
	Ostatnim razem nie pił wina	24,0	29,5
	Poniżej 100 gram	17,4	15,7
	Powyżej 100 gram do 200 gram	3,9	5,0
	Powyżej 200 gram do 749 gram	2,4	2,2
	750 gram lub więcej	2,0	2,1
II klasy szkół ponad- gimnazjalnych	Nigdy nie pije wina	25,8	23,8
	Ostatnim razem nie pił wina	44,1	47,7
	Poniżej 100 gram	18,5	15,7
	Powyżej 100 gram do 200 gram	6,1	6,4
	Powyżej 200 gram do 749 gram	3,0	3,1
	750 gram lub więcej	2,5	3,3

W młodym pokoleniu, podobnie jak wśród dorosłych, wino i wódka zdają się pełnić inne funkcje. Picie wina ma wyraźnie bardziej symboliczny charakter, stąd wystarczają mniejsze ilości. Wódka zaś służy głównie jako intoksykant, stąd pije się jej więcej.

Tabela 15. Ilość napojów spirytusowych wypita przy ostatniej okazji picia alkoholu

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Nigdy nie piję wódki	48,5	42,6
	Ostatnim razem nie pił wódki	16,5	21,6
	Poniżej 50 gram	10,5	9,9
	Powyżej 50 gram do 100 gram	5,9	7,8
	Powyżej 100 gram do 250 gram	6,3	7,8
	Powyżej 250 gram	12,2	10,3
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nigdy nie piję wódki	16,7	14,8
	Ostatnim razem nie pił wódki	31,6	33,8
	Poniżej 50 gram	8,3	7,6
	Powyżej 50 gram do 100 gram	9,2	8,7
	Powyżej 100 gram do 250 gram	11,8	11,3
	Powyżej 250 gram	22,3	23,8

Najmniej informacji zebrano na temat cydru i alcopopów. Tylko nieliczni pili je podczas swojej ostatniej okazji alkoholowej. Napoje te nie zdobyły sobie dużej popularności i pite są one raczej w niewielkich ilościach.

Tabela 16. Ilość cydru wypita przy ostatniej okazji picia alkoholu

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Nigdy nie pije cydru	82,2	77,6
	Ostatnim razem nie pił cydru	10,8	14,3
	Poniżej 0,5 litra	3,5	3,9
	Powyżej 0,5 do 1 litra	2,1	2,8
	Powyżej 1 litra do 2 litrów	0,7	0,8
	Powyżej 2 litrów	0,7	0,7
poziom klasy		Małopolskie	Polska
II klasy szkół ponad- gimnazjalnych	Nigdy nie pije cydru	66,1	61,6
	Ostatnim razem nie pił cydru	25,8	29,2
	Poniżej 0,5 litra	3,9	4,5
	Powyżej 0,5 do 1 litra	2,9	3,5
	Powyżej 1 litra do 2 litrów	0,6	0,7
	Powyżej 2 litrów	0,6	0,6

Tabela 17. Ilość alkopopu wypita przy ostatniej okazji picia alkoholu

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Nigdy nie pije alkopopu	87,9	84,8
	Ostatnim razem nie pił alkopopu	8,5	10,6
	Poniżej 0,5 litra	1,4	1,6
	Powyżej 0,5 do 1 litra	0,7	1,4
	Powyżej 1 litra do 2 litrów	0,7	1,0
	Powyżej 2 litrów	0,7	0,6
II klasy szkół ponad- gimnazjalnych	Nigdy nie pije alkopopu	80,9	74,4
	Ostatnim razem nie pił alkopopu	16,5	20,8
	Poniżej 0,5 litra	1,4	2,3
	Powyżej 0,5 do 1 litra	1,0	1,7
	Powyżej 1 litra do 2 litrów	0,0	0,3
	Powyżej 2 litrów	0,2	0,5

Dane z tabel 16. i 17. przekonują, że każdy z tych napojów pojawia się we wzorze ostatniej konsumpcji napojów alkoholowych jedynie u niewielkiej frakcji badanych, niezależnie od tego, czy mowa o gimnazjalistach, czy o uczniach szkół ponadgimnazjalnych. Zdecydowana większość uczniów z obu grup w ogóle tych napojów nie pije. Ci nieliczni, którzy ostatnio pili cydr lub alcopop, w większości wypili nie więcej niż 1 litr.

Szczególnie niebezpieczne dla zdrowia młodego człowieka, jak również dla porządku publicznego, jest picie w znacznych ilościach, a szczególnie prowadzących do przekroczenia progu nietrzeźwości.

Kwestię nietrzeźwości badano przy użyciu pytania, w którym nietrzeźwość została zdefiniowana poprzez wskaźniki behawioralne (zataczanie się, bełkotanie, utrata pamięci). Takie sformułowanie pytania spowodowało, że chwytą ono stany silnego upicia, tak zatem trzeba interpretować wyniki. Rozkłady odpowiedzi na to pytanie zawarto w tabeli 18.

Tabela 18. Silne upicie się tzn. wypicie tyle, żeby np. zataczać się, bełkotać, nie pamiętać co się działo

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	29,8	36,9
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	22,8	27,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	11,8	12,5
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	60,3	64,4
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	46,2	46,9
	W czasie 30 dni przed badaniem	22,7	19,7

Stanu silnego upojenia alkoholem doświadczyła chociaż raz w życiu blisko 30% młodszych uczniów i 60,3% uczniów starszych. W czasie ostatnich 30 dni w stanie silnego upicia się było 11,8% uczniów trzecich klas gimnazjów i 22,17% uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych.

Wskaźniki silnego upijania się są zróżnicowane ze względu na płeć. Przybierają one wyższe wartości u chłopców niż u dziewcząt (tabela 19 i 20). Szczególnie wyraźne różnice obserwujemy w odsetkach starszych dziewcząt i chłopców deklarujących silne upicie się w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (odpowiednio 17,1% i 30%).

Tabela 19. Silne upicie się tzn. wypicie tyle, żeby np. zataczać się, bełkotać, nie pamiętać co się działo, wśród chłopców

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	33,2	38,1
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	26,1	29,0
	W czasie 30 dni przed badaniem	13,8	13,1
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	64,4	69,0
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	51,3	52,2
	W czasie 30 dni przed badaniem	30,0	24,7

Tabela 20. Silne upicie się tzn. wypicie tyle, żeby np. zataczać się, bełkotać, nie pamiętać co się działo, wśród dziewcząt

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	26,9	35,7
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	20,1	26,3
	W czasie 30 dni przed badaniem	10,0	11,9
II klasy szkół ponad-gimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	57,5	60,2
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	42,6	42,3
	W czasie 30 dni przed badaniem	17,1	15,2

Pytaniem uzupełniającym naszą wiedzę o upijaniu się młodzieży była próba oszacowania na skali dziesięciopunktowej poziomu intoksykacji przy ostatnim picu napojów alkoholowych. Jak pokazują dane z tabeli 21 odsetki badanych szacujących swój poziom intoksykacji wysoko są dość wyrównane .

Tabela 21. Nasilenie nietrzeźwości w efekcie ostatniego picia alkoholu

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Nigdy nie pił alkoholu	27,4	17,9
	1 (brak efektu)	32,9	34,2
	2	11,5	13,7
	3	6,6	9,0
	4	5,2	7,1
	5	4,1	5,1
	6	3,0	3,8
	7	2,3	3,1
	8	2,7	2,2
	9	1,0	1,5
	10 (bardzo silne upicie)	3,0	2,4
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nigdy nie pił alkoholu	8,0	5,0
	1 (brak efektu)	26,9	25,9
	2	17,1	17,4
	3	15,0	12,8
	4	7,9	10,7
	5	8,2	8,9
	6	5,7	6,1
	7	4,5	5,5
	8	2,7	3,2
	9	1,2	1,7
	10 (bardzo silne upicie)	2,9	2,7

Jak pokazują dane z tabel 22 i 23 chłopcy w większych odsetkach niż dziewczęta potwierdzali wyższe poziomy upicia się. Było tak zarówno w klasach trzecich szkół gimnazjalnych, jak i wśród młodzieży starszej.

Tabela 22. Nasilenie nietrzeźwości wśród chłopców

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Nigdy nie pił alkoholu	24,4	17,6
	1 (brak efektu)	32,3	33,7
	2	12,9	13,1
	3	6,8	9,0
	4	7,2	7,6
	5	3,6	4,8
	6	2,5	3,9
	7	2,0	3,3
	8	2,9	2,2
	9	1,6	1,8
	10 (bardzo silne upicie)	3,8	3,0
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nigdy nie pił alkoholu	8,5	5,1
	1 (brak efektu)	22,8	22,5
	2	13,4	15,2
	3	12,5	12,3
	4	8,9	10,9
	5	9,9	10,0
	6	8,0	7,6
	7	5,6	6,5
	8	3,8	4,0
	9	1,4	2,3
	10 (bardzo silne upicie)	5,2	3,7

Tabela 23. Nasilenie nietrzeźwości wśród dziewcząt

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Nigdy nie pił alkoholu	30,0	18,1
	1 (brak efektu)	33,6	34,7
	2	10,3	14,4
	3	6,3	8,9
	4	3,6	6,6
	5	4,5	5,3
	6	3,6	3,8
	7	2,6	2,9
	8	2,6	2,2
	9	0,6	1,3
	10 (bardzo silne upicie)	2,4	1,9
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nigdy nie pił alkoholu	7,7	4,9
	1 (brak efektu)	29,7	29,0
	2	19,8	19,4
	3	16,8	13,2
	4	7,2	10,6
	5	7,0	8,0
	6	4,0	4,9
	7	3,6	4,5
	8	1,9	2,6
	9	1,0	1,2
	10 (bardzo silne upicie)	1,2	1,7

Niezależnie od samooceny badanych w kwestii upicia się, w badaniu przyjęto także obiektywną miarę nadmiernego spożycia przy jednej okazji. Taką miarą było 5 drinków lub więcej. W tabeli 24 zestawiono odsetki badanych, którym zdarzało się przekraczać tą miarę.

Tabela 24. Picie nadmierne w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

Wypicie 5 lub więcej drinków z rzędu w czasie ostatnich 30 dni			
poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Ani razu	68,3	64,2
	1 raz	12,5	14,4
	2 razy	8,6	9,7
	3-5 razy	4,8	7,0
	6-9 razy	2,6	2,3
	10 lub więcej razy	3,2	2,4
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Ani razu	41,2	36,3
	1 raz	18,3	19,7
	2 razy	15,6	17,4
	3-5 razy	13,8	15,1
	6-9 razy	5,3	5,9
	10 lub więcej razy	5,7	5,6

W młodszej grupie raz w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem 12,5% badanych wypilo ponad 5 drinków przy jednej okazji, a w starszej grupie takich uczniów było 18,3%.

Tabela 25. Picie nadmierne w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem wśród chłopców

Wypicie 5 lub więcej drinków z rzędu w czasie ostatnich 30 dni			
poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Ani razu	67,2	64,6
	1 raz	13,4	13,8
	2 razy	7,6	9,4
	3-5 razy	5,4	6,7
	6-9 razy	2,2	2,6
	10 lub więcej razy	4,2	2,9
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Ani razu	36,3	33,4
	1 raz	17,0	18,0
	2 razy	15,3	18,1
	3-5 razy	16,3	16,2
	6-9 razy	5,7	6,5
	10 lub więcej razy	9,4	7,8

Tabela 26. Picie nadmierne w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem wśród dziewcząt

Wypicie 5 lub więcej drinków z rzędu w czasie ostatnich 30 dni			
poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Ani razu	69,4	63,9
	1 raz	11,5	15,1
	2 razy	9,3	10,1
	3-5 razy	4,4	7,2
	6-9 razy	3,0	2,0
	10 lub więcej razy	2,4	1,9
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Ani razu	44,6	38,9
	1 raz	19,3	21,3
	2 razy	15,9	16,7
	3-5 razy	12,0	14,1
	6-9 razy	5,1	5,3
	10 lub więcej razy	3,1	3,6

Dziewczęta częściej niż chłopcy deklarowały, że ani razu w ciągu ostatniego miesiąca poprzedzającego badanie, nie przekroczyły granicy nadmiernego spożycia (5 drinków i więcej).

Używanie innych substancji psychoaktywnych

Do szerokiej grupy innych niż alkohol i tytoń substancji psychoaktywnych należą takie substancje legalne jak leki przeciwbólowe i nasenne czy substancje wziewne oraz szeroka gama substancji nielegalnych. Pod pojęciem substancji nielegalnych rozumiemy tu substancje, których produkcja i obrót nimi są czynami zabronionymi przez prawo. W języku publicystyki substancje te często nazywane są narkotykami.

Dane z tabeli 27 pokazują, że w obu kohortach na pierwszym miejscu pod względem rozpowszechnienia eksperymentowania znajdują się marihuana i haszysz (19,9% wśród uczniów klas młodszych i 34% w starszej grupie), a na drugim leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza (15,4% wśród uczniów klas młodszych i 16,8% w starszej grupie). Wśród gimnazjalistów na trzecim miejscu znalazły się substancje wziewne (9,4%), a na czwartym leki przeciwbólowe używane w celu odurzania się (6,1%). W starszej kohorcie na trzecim miejscu znajduje się podobnie jak wśród młodszych uczniów substancje wziewne (8,2%), ale na czwartym miejscu znalazła się, zamiast leków przeciwbólowych używanych w celu odurzania się, amfetamina (5,2%). Wśród gimnazjalistów co najmniej trzyprocentowe rozpowszechnienie osiągnęły jeszcze metaamfetamina (3%), kompot (3%), grzyby halucynogenne (3,1%) ecstazy (3,9%), amfetamina (4,7%), kokaina (4,8%) LSD lub inne halucynogeny (5,1%). Wśród starszych uczniów analogiczna lista środków obejmuje metaamfetaminę (3%), ecstazy (3,3%), kokainę (3,6%), LSD lub inne halucynogeny (4,5%).

W przypadku większości substancji rozpowszechnienie eksperymentowania jest podobne w obu badanych kohortach. Co więcej, do doświadczeń z substancjami wziewnymi nieco częściej przyznaje się młodzież z gimnazjów.

Tabela 27. Używanie substancji kiedykolwiek w życiu

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Marihuana lub haszysz	19,9	25,0
	Substancje wziewne	9,4	11,2
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	15,4	17,0
	Leki przeciwbólowe w celu odurzenia się	6,1	7,4
	Amfetamina	4,7	5,3
	Metamfetamina	3,0	3,6
	LSD lub inne halucynogeny	5,1	5,5
	Crack	2,8	2,6
	Kokaina	4,8	4,4
	Relevin	2,1	2,1
	Heroina	2,9	3,1
	Ecstasy	3,9	3,9
	Grzyby halucynogenne	3,1	3,3
	GHB	2,4	2,1
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	2,7	3,0
	Alkohol razem z tabletkami	5,1	5,7
	Sterydy anaboliczne	2,6	3,1
	Polska heroina (kompot)	3,0	3,4
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Marihuana lub haszysz	34,0	43,0
	Substancje wziewne	8,2	7,6
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	16,8	17,9
	Leki przeciwbólowe w celu odurzenia się	4,8	6,7
	Amfetamina	5,2	7,1
	Metamfetamina	3,0	3,9
	LSD lub inne halucynogeny	4,5	5,2
	Crack	1,5	1,5
	Kokaina	3,6	4,3
	Relevin	0,5	1,2
	Heroina	1,4	1,8
	Ecstasy	3,3	4,0
	Grzyby halucynogenne	1,5	3,2
	GHB	0,9	1,1
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	1,6	2,0
	Alkohol razem z tabletkami	4,2	7,3
	Sterydy anaboliczne	1,3	2,3
	Polska heroina (kompot)	1,7	2,0

GHB, niezbyt popularny w Polsce narkotyk, używany był kiedykolwiek przez 2,4% młodszych uczniów i 0,9%% starszej młodzieży. Dość niskim rozpowszechnieniem charakteryzuje się także tradycyjna polska heroina. Substancje te były używane kiedykolwiek przez podobny odsetek badanych, niewiele odbiegający od odsetka respondentów, którzy przyznali się do używania nieistniejącego środka – relevinu.

Należy także zwrócić uwagę na stosunkowo niskie rozpowszechnienie używania narkotyków w zastrzykach (2,7% i 1,6%). Odsetki młodzieży eksperymentującej z alkoholem w połączeniu z lekami kształtują się na zbliżonym poziomie w obu grupach (5,% w młodszej kohorcie i 4,2% w starszej). Łączne przyjmowanie różnych substancji jest szczególnie niebezpieczne ze względu na ryzyko szkód zdrowotnych. Niestety nic nie możemy powiedzieć o jednoczesnym używaniu alkoholu i marihuany, bowiem pytanie to zostało wyeliminowane z kwestionariusza.

Dane z tabel 28 i 29 pokazują, że rozpowszechnienie podejmowania prób z substancjami psychoaktywnymi innymi niż alkohol i tytoń zależne jest od płci. Związek między używaniem substancji a płcią występuje na obu poziomach nauczania. Chłopcy częściej deklarują próby używania substancji psychoaktywnych poza lekami uspokajającymi i nasennymi oraz lekami przeciwbólowymi używanymi w celu odurzania się. Eksperymentowanie z tymi grupami leków bardziej rozpowszechnione jest wśród dziewcząt. Młodsze dziewczęta częściej sięgają również po alkohol w połączeniu z lekami.

Tabela 28. Używanie substancji chociaż raz w życiu wśród chłopców

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Marihuana lub haszysz	24,2	29,5
	Substancje wziewne	10,7	11,2
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	10,3	11,0
	Leki przeciwbólowe w celu odurzenia się	5,4	4,7
	Amfetamina	6,8	5,9
	Metamfetamina	4,5	3,9
	LSD lub inne halucynogeny	6,9	6,1
	Crack	4,3	2,9
	Kokaina	6,1	4,9
	Relevin	3,6	2,5
	Heroina	3,8	3,5
	Ecstasy	5,4	4,4
	Grzyby halucynogenne	4,5	4,3
	GHB	3,8	2,5
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	4,0	3,5
	Alkohol razem z tabletkami	4,7	4,6
	Sterydy anaboliczne	3,6	4,0
Polska heroina (kompot)	5,0	4,0	
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Marihuana lub haszysz	42,1	48,8
	Substancje wziewne	10,3	7,4
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	11,7	10,5
	Leki przeciwbólowe w celu odurzenia się	4,0	4,4
	Amfetamina	7,2	8,3
	Metamfetamina	4,2	5,1
	LSD lub inne halucynogeny	6,1	6,2
	Crack	3,0	2,0
	Kokaina	4,7	5,2
	Relevin	1,2	1,6
	Heroina	2,3	2,4
	Ecstasy	5,6	5,4
	Grzyby halucynogenne	2,8	5,2
	GHB	1,6	1,7
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	1,6	2,4
	Alkohol razem z tabletkami	5,1	6,0
	Sterydy anaboliczne	2,8	4,1
Polska heroina (kompot)	2,6	2,4	

Tabela 29. Używanie substancji chociaż raz w życiu wśród dziewcząt

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Marihuana lub haszysz	16,3	20,6
	Substancje wziewne	8,3	11,1
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	19,9	22,9
	Leki przeciwbólowe w celu odurzenia się	6,7	10,0
	Amfetamina	3,0	4,7
	Metamfetamina	1,8	3,3
	LSD lub inne halucynogeny	3,6	4,8
	Crack	1,6	2,1
	Kokaina	3,8	3,8
	Relevin	0,8	1,8
	Heroina	2,2	2,6
	Ecstasy	2,6	3,4
	Grzyby halucynogenne	2,0	2,2
	GHB	1,2	1,6
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	1,6	2,4
	Alkohol razem z tabletkami	5,5	6,6
	Sterydy anaboliczne	1,6	2,2
	Polska heroina (kompot)	1,4	2,7
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Marihuana lub haszysz	28,1	37,9
	Substancje wziewne	6,7	7,7
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	20,5	24,6
	Leki przeciwbólowe w celu odurzenia się	5,5	8,7
	Amfetamina	3,8	6,1
	Metamfetamina	2,1	2,8
	LSD lub inne halucynogeny	3,4	4,3
	Crack	0,3	1,1
	Kokaina	2,9	3,6
	Relevin	0,0	0,8
	Heroina	0,7	1,3
	Ecstasy	1,5	2,8
	Grzyby halucynogenne	0,5	1,5
	GHB	0,3	0,6
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	1,5	1,7
	Alkohol razem z tabletkami	3,6	8,5
	Sterydy anaboliczne	0,2	0,7
	Polska heroina (kompot)	1,0	1,6

Za wskaźnik aktualnego używania substancji przyjmuje się zwykle używanie substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem (tabela 30). Dane zawarte w tabeli pokazują, że marihuany lub haszyszu używało w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem 15,9% uczniów z młodszej grupy i 26,1% - ze starszej. Substancje wziewne aktualnie używało 5,1% gimnazjalistów. Odsetki uczniów z tej grupy wiekowej używających amfetaminy, metamfetaminy i kokainy ukształtowały się na zbliżonym do siebie poziomie (3,9%; 3,3%; 4%). W grupie starszej na drugim miejscu znalazła się amfetamina z rozpowszechnieniem na poziomie 3,5%, a na trzecim substancje wziewne- 2,6%.

Tabela 30. Używanie substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy

poziom klasy		Małopolskie	Polska
II klasy gimnazjum	Marihuana lub haszysz	15,9	19,2
	Substancje wziewne	5,1	5,9
	Ecstasy	3,2	2,9
	Amfetamina	3,9	3,7
	Metamfetamina	3,3	3,0
	Kokaina	4,0	3,2
	Crack	2,6	2,1
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Marihuana lub haszysz	26,1	31,5
	Substancje wziewne	2,6	2,4
	Ecstasy	1,8	2,4
	Amfetamina	3,5	4,2
	Metamfetamina	2,1	2,6
	Kokaina	2,6	2,5
	Crack	1,1	1,0

Łatwy do zaobserwowania jest także związek między aktualnym używaniem substancji a płcią (tabele 31 i 32). Podobnie jak w przypadku eksperymentowania występuje ono częściej wśród chłopców niż wśród dziewcząt.

Tabela 31. Używanie substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy wśród chłopców

poziom klasy		Małopolskie	Polska
II klasy gimnazjum	Marihuana lub haszysz	20,4	22,4
	Substancje wziewne	6,4	6,1
	Ecstasy	4,9	3,4
	Amfetamina	5,6	4,0
	Metamfetamina	5,1	3,2
	Kokaina	5,8	3,6
	Crack	4,0	2,3
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Marihuana lub haszysz	35,6	37,3
	Substancje wziewne	4,1	3,1
	Ecstasy	2,7	3,5
	Amfetamina	4,8	5,1
	Metamfetamina	3,1	3,6
	Kokaina	3,2	3,1
	Crack	2,4	1,4

Tabela 32. Używanie substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy wśród dziewcząt

poziom klasy		Małopolskie	Polska
II klasy gimnazjum	Marihuana lub haszysz	12,1	16,0
	Substancje wziewne	4,0	5,6
	Ecstasy	1,8	2,4
	Amfetamina	2,4	3,3
	Metamfetamina	1,8	2,7
	Kokaina	2,4	2,8
	Crack	1,4	1,8
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Marihuana lub haszysz	19,1	26,3
	Substancje wziewne	1,6	1,8
	Ecstasy	1,2	1,5
	Amfetamina	2,6	3,4
	Metamfetamina	1,4	1,7
	Kokaina	2,3	1,9
	Crack	0,2	0,6

Okres ostatnich 30 dni przed badaniem można przyjąć za wskaźnikowy dla względnie częstego, okazjonalnego używania. Palenie marihuany lub używanie innych narkotyków, podobnie jak picie alkoholu, w większości przypadków nie ma charakteru regularnego. Stąd trudno mieć pewność, że wszyscy uczniowie, którzy zadeklarowali kontakt z daną substancją w czasie ostatnich 30 dni na pewno używają jej co najmniej raz na miesiąc.

Wśród uczniów klas trzecich gimnazjów- 9,4% i 13,1% wśród uczniów klas drugich szkół ponadgimnazjalnych użyło marihuany lub haszyszu co najmniej raz w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem (tabela 33). Analogiczne odsetki dla substancji wziewnych wynoszą – 2,9% u gimnazjalistów oraz 1,3% u uczniów szkół ponadgimnazjalnych.

Tabela 33. Używanie substancji w czasie ostatnich 30 dni

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Marihuana lub haszysz	9,4	10,3
	Substancje wziewne	2,9	3,4
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Marihuana lub haszysz	13,1	15,4
	Substancje wziewne	1,3	1,4

Podobnie jak przy poprzednich wskaźnikach istotne różnicowania wiąże się z płcią – chłopcy w większym odsetku niż dziewczęta sięgali po każdą z substancji w badanym okresie czasu (tabele 34 i 35).

Tabela 34. Używanie substancji w czasie ostatnich 30 dni wśród chłopców

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Marihuana lub haszysz	12,8	12,8
	Substancje wziewne	3,9	3,9
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Marihuana lub haszysz	19,5	20,9
	Substancje wziewne	2,4	2,1

Tabela 35. Używanie substancji w czasie ostatnich 30 dni wśród dziewcząt

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Marihuana lub haszysz	6,4	7,7
	Substancje wziewne	2,0	2,9
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Marihuana lub haszysz	8,4	10,6
	Substancje wziewne	0,5	0,8

Należy zauważyć, że odsetki używających konopi w okresie ostatnich 30 dni poprzedzających badanie wśród chłopców w klasach trzecich gimnazjów oscylują wokół poziomu 12,8%, a w klasach drugich szkół ponadgimnazjalnych kształtują się na poziomie 19,5%.

Przetwory konopi jako najbardziej rozpowszechnione substancje nielegalne mogły stać się przedmiotem głębszych analiz skierowanych na identyfikację wzoru intensywnego używania. Wśród młodzieży szkolonej odsetki użytkowników innych substancji są zbyt małe, aby grupa bardziej intensywnych użytkowników była dostatecznie liczna.

W próbie analizy intensywnego używania przetworów konopi posłużono się pytaniami zaczerpniętymi z dwóch testów.

Pierwszy z nich to test przesiewowy skonstruowany w Polsce do identyfikacji problemowych użytkowników marihuany (Problemowe Używanie Marihuany - PUM) wśród nastolatków sięgających po tę substancję (Okulicz-Kozaryn, Sierosławski, 2007). Skrócona wersja tego testu przeznaczona do badań ankietowych składa się z czterech pytań, na które odpowiedzieć można tylko „tak” lub „nie”. Każde z pytań dotyczy występowania określonego symptomu w czasie ostatnich 12 miesięcy. Badanie walidacyjne testu przesiewowego PUM zrealizowane w 2003 r. wykazało, że wśród nastolatków wystąpienie 2 lub więcej symptomów świadczy o problemowym używaniu marihuany.

Drugim testem zastosowanym w tym badaniu jest test służący do identyfikowania nadużywania przetworów konopi (Cannabis Abuse Screening Test – CAST). Test ten został opracowany w Francji przez zespół badaczy z Francuskiego Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (Beck & Legleye 2003). Test składa się z sześciu pytań o częstotliwość występowania poszczególnych symptomów nadużywania przetworów konopi w czasie ostatnich 12 miesięcy, na które odpowiada się przy użyciu pięciopunktowej skali od „nigdy” do „bardzo często”.

Test ten nie był walidowany w Polsce, stąd też jego wyniki należy traktować z ostrożnością.

Tabela 36. Symptomy problemowego używania marihuany- test przesiewowy PUM

Poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Nie pójście lub spóźnienie się do szkoły z powodu marihuany	5,8	5,3
	Częsta potrzeba użycia marihuany	5,7	5,6
	Samodzielny zakup marihuany	9,5	9,6
	Palenie konopi samotnie	6,4	6,7
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nie pójście lub spóźnienie się do szkoły z powodu marihuany	5,1	5,4
	Częsta potrzeba użycia marihuany	3,8	4,8
	Samodzielny zakup marihuany	9,7	13,0
	Palenie konopi samotnie	5,7	7,3

Najczęściej wskazywanym symptomem problemowego używania w obydwu grupach wiekowych w teście PUM był samodzielny zakup marihuany (9,5%; 9,7%), zaś na drugim miejscu usytuowało się palenie konopi samotnie (6,4%; 5,7%).

W teście przesiewowym CAST w grupie młodszej wskazywano na raczej częste i bardzo częste występowanie problemów takich jak bezowocne próby ograniczenia używania (2,4%) oraz uwagi przyjaciół lub krewnych, żeby ograniczyć palenie (2,4%). W grupie starszej w zasadzie trudno wyróżnić jakiś dominujący problem. Podobne odsetki badanych wskazywały na poszczególne problemy.

Tabela 37. Symptomy problemowego używania przetworów konopi - test przesiewowy CAST (Województwo Małopolskie)

Poziom klasy		Nigdy	Rzadko	Od czasu do czasu	Raczej często	Bardzo często
III klasy gimnazjum	Palenie przedpołudniem	91,9	3,8	2,0	0,7	1,6
	Palenie samotnie	93,8	2,5	2,0	0,7	1,0
	Problemy z pamięcią po paleniu	94,5	2,6	1,5	0,7	0,8
	Przyjaciele lub krewni mówili żeby ograniczyć używanie	94,9	2,4	0,3	1,5	0,9
	Bezowocne próby ograniczenia używania	95,5	1,1	1,0	1,0	1,4
	Problemy z powodu używania	96,2	2,5	0,2	0,2	0,8
	II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Palenie przedpołudniem	90,0	6,1	2,9	0,2
Palenie samotnie		94,5	3,2	1,3	0,4	0,7
Problemy z pamięcią po paleniu		94,3	2,7	1,3	0,9	0,7
Przyjaciele lub krewni mówili żeby ograniczyć używanie		95,9	2,7	0,5	0,7	0,2
Bezowocne próby ograniczenia używania		95,3	3,0	0,8	0,5	0,5
Problemy z powodu używania		96,6	2,1	0,9	0,2	0,1

Tabela 38. Symptomy problemowego używania przetworów konopi - test przesiewowy CAST (Polska)

Poziom klasy		Nigdy	Rzadko	Od czasu do czasu	Raczej często	Bardzo często
III klasy gimnazjum	Palenie przedpołudniem	90,9	4,7	2,4	0,7	1,3
	Palenie samotnie	93,6	3,3	1,6	0,7	0,9
	Problemy z pamięcią po paleniu	94,0	2,8	1,8	0,7	0,7
	Przyjaciele lub krewni mówili żeby ograniczyć używanie	95,0	2,1	0,9	1,0	1,0
	Bezowocne próby ograniczenia używania	95,0	1,7	1,1	0,8	1,3
	Problemy z powodu używania	96,7	1,4	0,8	0,5	0,7
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Palenie przedpołudniem	86,7	7,3	3,9	0,9	1,3
	Palenie samotnie	91,5	4,4	2,1	0,7	1,2
	Problemy z pamięcią po paleniu	90,7	4,9	2,3	1,1	1,0
	Przyjaciele lub krewni mówili żeby ograniczyć używanie	93,6	3,2	1,6	0,8	0,9
	Bezowocne próby ograniczenia używania	93,4	2,6	1,6	1,0	1,4
	Problemy z powodu używania	95,8	2,2	1,2	0,5	0,4

Tabela 39. Używanie leków z przepisu lekarza

Poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Nie, nigdy	89,1	88,6
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	8,0	8,3
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	2,9	3,1
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nie, nigdy	90,5	89,1
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	6,9	7,7
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	2,6	3,2

Należy zwrócić uwagę, że zjawisko używania leków uspokajających i nasennych w celach innych niż medyczne ma szerszy zakres niż zjawisko używania ich wedle przepisu lekarza w celach leczniczych.

Tabela 40. Używanie leków z przepisu lekarza wśród chłopców

Poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Nie, nigdy	91,4	92,0
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	6,8	6,2
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	1,8	1,8
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nie, nigdy	93,7	92,1
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	4,7	6,0
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	1,6	1,9

Tabela 41. Używanie leków z przepisu lekarza wśród dziewcząt

Poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Nie, nigdy	86,9	85,4
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	9,1	10,3
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	4,0	4,3
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nie, nigdy	88,2	86,4
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	8,6	9,3
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	3,3	4,3

Problem „dopalaczy”

Problem „dopalaczy” (smart drugs, legal highs) pojawił się w Europie w połowie poprzedniej dekady. W Polsce zaczął narastać w ostatnich latach. Problem dopalaczy rozwijał się na styku świata substancji legalnych i nielegalnych. „Dopalacze” oferowane są w większości krajów europejskich, a także w internecie. Wszędzie problem ten jest przedmiotem troski władz i zaniepokojenia społecznego. Nasza wiedza na temat dopalaczy jest wrywkowa, zarówno na wymiarze farmakologicznym, jak społeczno-kulturowym. Brak nawet precyzyjnej naukowej definicji „dopalaczy”.

„Dopalacze” określić można jako preparaty zawierające w swym składzie substancje psychoaktywne nie objęte kontrolą prawną. Niektóre z nich są pochodzenia roślinnego, inne – syntetycznego. Dopalacze w zasadzie cieszą się statusem legalności – jednak obrót nimi odbywa się na zasadach pewnego wybiegu, stanowi ominięcie prawa. W Polsce dopalacze jeszcze do października 2010 r. sprzedawane były jak produkty kolekcjonerskie, w innych krajach sprzedawane bywają jako kadzidelka, sole do kąpieeli, odświeżacze powietrza, itp.

Z używaniem „dopalaczy” wiąże się wiele zagrożeń. Są to nowe, nieprzebadane substancje przyjmowane wedle nowych nierozpoznanych wzorów. W efekcie brak doświadczeń z tymi substancjami u użytkowników zwiększa ryzyko powikłań. O niektórych z tych substancji można przypuszczać, że są bardziej niebezpieczne niż ich nielegalne odpowiedniki, inne mogą się okazać całkiem niegroźne. W 2010 r. szpitale raportowały liczne przypadki zatruc, w tym śmiertelnych. Zgłaszały też trudności w niesieniu pomocy osobom, które przedawkowały dopalacze ze względu na trudny do określenia obraz toksykologiczny.

Potrzeba rozpoznania epidemiologicznego fenomenu „dopalaczy” skłoniła do wprowadzenia do ankiety kilku pytań na temat kontaktów z tymi substancjami.

10,5% badanych z pierwszej grupy i 6,8% badanych z drugiej grupy było kiedykolwiek w sklepie z „dopalaczami”.

Dane o źródłach zakupów dopalaczy zestawiono w tabeli 42.

Tabela 42. Źródła zakupów dopalaczy

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	W sklepie z dopalaczami	4,0	4,7
	Przez internet	2,9	3,1
	W inny sposób	5,9	6,2
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	W sklepie z dopalaczami	3,3	3,3
	Przez internet	1,9	2,1
	W inny sposób	4,0	5,4

Podstawowym miejscem zakupu „dopalaczy” były miejsca inne niż sklepy i Internet (5,9% wśród uczniów gimnazjów i 4% wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Za pośrednictwem sklepów takich zakupów dokonywało 4% badanych w pierwszej i 3,3% badanych w drugiej grupie.

Do używania dopalaczy, chociaż raz w życiu, przyznało się 8,4% gimnazjalistów i 8,7%% uczniów szkół ponadgimnazjalnych (tabela 43). Odsetki aktualnych użytkowników są sporo niższe (wśród uczniów trzecich klas gimnazjów – 6,9%, wśród uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych – 4,7%). W czasie ostatnich 30 dni po substancje te sięgało 4,3% badanych z pierwszej grupy i 2,9% z drugiej grupy. Warto zwrócić uwagę na to, że

gimnazjaliści częściej deklarują kontakt z dopalaczami w czasie 30 dni przed badaniem, aniżeli ma to miejsce w przypadku uczniów starszych.

Tabela 43. Używanie dopalaczy

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	8,4	10,3
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	6,9	6,9
	W czasie 30 dni przed badaniem	4,3	4,3
II klasy szkół ponad-gimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	8,7	12,6
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	4,7	6,0
	W czasie 30 dni przed badaniem	2,9	3,0

Tabela 44. Używanie dopalaczy – postać substancji używanej w czasie ostatnich 12 miesięcy

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Mieszanki ziołowe do palenia	8,6	9,5
	Proszek, kryształki, lub tabletki	2,8	3,2
	Płyn	1,3	1,4
	Inne	2,2	2,3
II klasy szkół ponad-gimnazjalnych	Mieszanki ziołowe do palenia	10,8	11,7
	Proszek, kryształki, lub tabletki	2,2	3,6
	Płyn	0,5	0,3
	Inne	2,2	2,3

Oczekiwania wobec alkoholu i przetworów konopi

Sięganie po napoje alkoholowe oraz rozmiary picia zależne są, przynajmniej w pewnym stopniu, od postaw i oczekiwań wobec alkoholu. W jednym z pytań ankiety prosiliśmy badanych o określenie na pięciopunktowej skali szacunkowej, na ile prawdopodobne jest ich zdaniem, że doświadczą po alkoholu wymienionych w pytaniu konsekwencji (tabela 45).

Tabela 45. Oczekiwania wobec alkoholu

poziom klasy		Bardzo prawdopodobne	Prawdopodobne	Nie wiadomo	Mało prawdopodobne	Zupełnie nieprawdopodobne	
III klasy gimnazjum	Poczuje się odprężony	23,7	29,1	32,1	7,4	7,7	
	Będę miał kłopoty z policją	10,5	13,8	38,5	18,0	19,3	
	Zaszkodzi to mojemu zdrowiu	16,6	21,3	35,2	15,5	11,4	
	Poczuje się szczęśliwy	16,7	28,1	37,5	9,0	8,7	
	Zapomnę o swoich problemach	17,9	30,6	32,6	10,2	8,7	
	Nie będę w stanie przestać pić	8,9	10,2	39,1	17,5	24,3	
	Będę miał kaca	15,5	25,7	33,2	13,8	11,8	
	Będę bardziej przyjazny i towarzyski	17,9	28,0	36,7	7,5	9,9	
	Zrobię coś, czego będę żałował	16,0	22,0	38,4	10,9	12,7	
	Będę się świetnie bawić	21,0	28,5	36,9	5,4	8,1	
	Zrobi mi się niedobrze	16,4	21,6	38,8	12,6	10,7	
	II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Poczuje się odprężony	31,4	36,6	19,1	7,5	5,3
		Będę miał kłopoty z policją	5,7	8,5	29,6	25,6	30,7
		Zaszkodzi to mojemu zdrowiu	9,6	19,4	35,4	25,4	10,2
Poczuje się szczęśliwy		18,5	32,8	29,5	12,9	6,3	
Zapomnę o swoich problemach		20,9	30,8	26,0	12,8	9,4	
Nie będę w stanie przestać pić		5,1	8,5	24,2	25,3	36,8	
Będę miał kaca		14,8	26,7	27,0	19,0	12,5	
Będę bardziej przyjazny i towarzyski		24,2	36,9	25,6	6,3	7,0	
Zrobię coś, czego będę żałował		10,9	19,5	32,7	20,0	16,9	
Będę się świetnie bawić		26,3	37,2	23,4	7,0	6,2	
Zrobi mi się niedobrze		9,3	21,4	34,3	22,3	12,6	

Wśród poddanych ocenie respondentów następstw picia znalazły się konsekwencje negatywne i pozytywne. Dla uproszczenia obrazu spróbujemy zbudować rankingi spodziewanych konsekwencji negatywnych i pozytywnych opierając się na odsetkach odpowiedzi „bardzo prawdopodobne”.

W trzecich klasach gimnazjów w zakresie następstw negatywnych na pierwszym miejscu znalazły się szkody zdrowotne (16,6%), na drugim – złe samopoczucie (16,4%), a na trzecim obawa, że zrobi się coś, czego będzie się potem żałowało (16%). Najmniej osób obawia się utraty kontroli nad własnym piciem (8,9%).

Wśród konsekwencji pozytywnych najwięcej uczniów z młodszej grupy wymienia poczucie odprężenia (23,7%), a w dalszej kolejności - świetną zabawę (21%), zapomnienie o swoich problemach i towarzyskość (17,9%). Najrzadziej wymieniane jest poczucie szczęścia (16,7%).

Porównanie częstości wyborów konsekwencji pozytywnych i negatywnych wskazuje wyraźnie na większą popularność tych pierwszych. Innymi słowy młodzież zdaje się oczekiwać po alkoholu więcej dobrego niż złego. Ta tendencja nie wystawia dobrej noty wysiłkom w zakresie edukacji adresowanej do młodzieży.

W klasach drugich szkół ponadgimnazjalnych ranking następstw negatywnych wygląda inaczej. Młodzież najczęściej również obawia się kaca (14,8%), na drugiej pozycji znalazła się obawa, że zrobi się coś, czego będzie się potem żałowało (10,9%), na kolejnym miejscu są szkody zdrowotne (9,6%). Najrzadziej młodzież obawia się utraty kontroli nad własnym piciem (5,1%). W zakresie konsekwencji pozytywnych oczekiwania uczniów z drugich klas szkół ponadgimnazjalnych nie różnią się zasadniczo od antycypacji ich młodszych kolegów. Na dwu pierwszych miejscach znalazły się: poczucie odprężenia (31,4%) i świetna zabawa (26,3%), trzecią pozycję zajmuje towarzyskość (24,2%). W sumie uczniowie starsi w wyższych odsetkach niż ich młodszy koledzy potwierdzali prawdopodobieństwo pojawienia się poszczególnych następstw pozytywnych.

Podobne pytanie zadano w odniesieniu do przetworów konopi. Rozkłady odpowiedzi zamieszczono w tabeli 46.

Tabela 46. Oczekiwania wobec marihuany i haszyszu

poziom klasy		Nie- możliwe	Mało prawdo- podobne	Może	Całkiem prawdo- podobne	Pewne
III klasy gimnazjum	Bardziej intensywne postrzeganie rzeczy	30,6	10,9	42,3	10,5	5,6
	Trudności z prowadzeniem rozmowy	29,7	15,9	35,3	14,0	5,0
	Utrata wątku myślenia	28,1	13,2	37,5	14,9	6,4
	Mniejsza nieśmiałość	29,1	8,3	31,5	17,4	13,6
	Trudności z koncentracją	27,2	10,0	35,0	18,5	9,4
	Zwiększenie otwartości	24,2	6,0	32,1	23,0	14,7
	Zwiększenie intensywności radości	22,5	5,6	31,1	21,0	19,8
	Zwiększenie intensywności doświadczeń	25,2	7,2	36,1	19,2	12,4
	Zmniejszenie zahamowań	25,9	9,1	36,6	16,5	12,0
	Poczucie bycia prześladowanym przez innych	40,3	19,5	31,0	5,7	3,6
	II klasy szkół ponadgim- nazjalnych	Bardziej intensywne postrzeganie rzeczy	28,3	13,1	41,7	11,8
Trudności z prowadzeniem rozmowy		28,8	17,1	38,5	12,2	3,4
Utrata wątku myślenia		27,1	13,5	39,0	16,2	4,2
Mniejsza nieśmiałość		24,4	10,5	32,8	22,3	10,0
Trudności z koncentracją		25,4	11,9	38,4	17,8	6,5
Zwiększenie otwartości		21,2	7,3	34,0	25,1	12,4
Zwiększenie intensywności radości		19,9	5,2	31,9	24,7	18,4
Zwiększenie intensywności doświadczeń		21,9	7,9	36,8	21,5	11,8
Zmniejszenie zahamowań		23,6	10,9	35,6	20,7	9,1
Poczucie bycia prześladowanym przez innych		38,5	20,9	32,5	5,1	3,0

Wśród negatywnych konsekwencji używania konopi w obu grupach wiekowych na pierwszy plan wysuwają się trudności z koncentracją (gimnazjaliści – 9,4%, a uczniowie szkół ponadgimnazjalnych -6,5%). Na drugim miejscu w rankingu plasuje się utrata wątku myślenia (6,4 i 4,2%), zaś na trzecim trudności z prowadzeniem rozmowy (odpowiednio 5 i 3,4%).

Ranking konsekwencji pozytywnych przedstawia się następująco. Najwięcej młodzieży, bo 19,8% grupy młodszej i 18,4% starszej spodziewa się zwiększenia radości. Na drugim miejscu uczniowie wymienili zwiększenie otwartości (14,7% grupy młodszej i 12,4% grupy starszej) Na trzecim miejscu - wśród młodszej młodzieży znalazło się zmniejszenie nieśmiałości (13,6%), a wśród starszej zwiększenie intensywności doświadczeń (11,8%).

Doświadczanie problemów związanych z piciem alkoholu

Picie napojów alkoholowych często sprzyja powstawaniu różnych problemów. Problemy te występować mogą także bez związku z używaniem substancji, jednak picie zwiększa prawdopodobieństwo ich pojawienia się. W jednym z

pytań ankiety respondenci otrzymali listę problemów z prośbą, aby określili, o czy doświadczali ich w związku z piciem. Wyniki zawiera tabela 47.

Wśród gimnazjalistów najbardziej rozpowszechnią konsekwencją picia alkoholu było zniszczenie rzeczy lub ubrania (12%). Kolejnymi problemami pod względem rozpowszechnienia była poważna kłótnia (10,6%), wypadek lub uszkodzenie ciała (8,8%). W grupie uczniów szkół ponadgimnazjalnych na pierwszym miejscu uplasowała się poważna kłótnia (24,4%), na drugim-zniszczenie rzeczy lub ubrania (23,8%), wypadek lub uszkodzenia ciała na trzecim (15,5%).

Tabela 47. Doświadczania poszczególnych problemów związanych z alkoholem w czasie ostatnich 12 miesięcy

Poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Bójka	8,3	8,5
	Wypadek lub uszkodzenie ciała	8,8	10,0
	Zniszczenie rzeczy lub ubrania	12,0	13,5
	Poważna kłótnia	10,6	14,3
	Stałe(a)ś się ofiarą rabunku lub kradzieży	2,6	2,6
	Kłopoty z policją	4,7	5,8
	Korzystanie z pomocy medycznej z powodu zatrucia alkoholem	2,4	2,3
	Korzystanie z pomocy medycznej z powodu wypadku lub uszkodzenia ciała	2,1	2,6
	Seks bez zabezpieczenia (bez antykoncepcji)	5,2	6,0
	Niechciane przez Ciebie doświadczenia seksualne	4,2	3,8
	Samouszkodzenia	6,5	5,9
	Kierowanie pojazdem będąc pod wpływem alkoholu	6,1	7,6
	Spowodowanie wypadku będąc pod wpływem alkoholu	2,1	1,8
	Pływanie będąc pod wpływem alkoholu	4,0	6,4

Poziom klasy		Małopolskie	Polska
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Bójka	13,2	15,5
	Wypadek lub uszkodzenie ciała	15,5	17,9
	Zniszczenie rzeczy lub ubrania	23,8	25,5
	Poważna kłótnia	24,4	28,4
	Stałe(a)ś się ofiarą rabunku lub kradzieży	3,1	3,1
	Kłopoty z policją	9,8	10,9
	Korzystanie z pomocy medycznej z powodu zatrucia alkoholem	2,4	1,8
	Korzystanie z pomocy medycznej z powodu wypadku lub uszkodzenia ciała	4,0	3,6
	Seks bez zabezpieczenia (bez antykoncepcji)	10,9	11,7
	Niechciane przez Ciebie doświadczenia seksualne	4,7	5,3
	Samouszkodzenia	6,4	9,3
	Kierowanie pojazdem będąc pod wpływem alkoholu	8,0	12,1
	Spowodowanie wypadku będąc pod wpływem alkoholu	1,8	1,3
	Pływanie będąc pod wpływem alkoholu	6,0	9,0

Uczniowie zostali również zapytani o doświadczenie w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie problemów powodowanych przez picie kogoś innego. Młodszy i starsi uczniowie na pierwszym miejscu uplasowali przestraszenie się pijanej osoby na ulicy (odpowiednio 42,4% i 44,5%). Na drugim miejscu badani umieścili nękanie lub dręczenie w miejscu publicznym (odpowiednio 13,2% i 18,4%), a na trzecim nękanie lub dręczenie w miejscu prywatnym (9,8% i 11,7%). Następnym w kolejności według rozpowszechnienia problem to jazda z kierowcą, który wypił za dużo (9,7% i 10,3%). Warto zauważyć, że wysokie odsetki młodzieży doświadczają rozmaitych problemów związanych z konsumpcją alkoholu przez innych i ma to miejsce zarówno w przestrzeniach publicznych jak i prywatnych.

Tabela 48. Doświadczania poszczególnych problemów w czasie ostatnich 12 miesięcy powodowanych przez picie kogoś innego

poziom klasy		Małopolskie	Polska
II klasy gimnazjum	Nękanie lub dręczenie w miejscu prywatnym	9,8	9,1
	Nękanie lub dręczenie w miejscu publicznym	13,2	15,2
	Skrzywdzenie fizyczne	3,2	4,3
	Zniszczenie ubrania lub jakiejś rzeczy	5,9	6,7
	Uczestniczenie w wypadku spowodowanego przez kogoś, kto wypił	2,8	3,0
	Jazda z kierowcą, który wypił za dużo	9,7	9,6
	Przestraszenie się pijanego spotkanego na ulicy	42,4	39,9
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nękanie lub dręczenie w miejscu prywatnym	11,7	11,1
	Nękanie lub dręczenie w miejscu publicznym	18,4	19,6
	Skrzywdzenie fizyczne	3,6	4,7
	Zniszczenie ubrania lub jakiejś rzeczy	9,9	9,4
	Uczestniczenie w wypadku spowodowanego przez kogoś, kto wypił	2,5	3,0
	Jazda z kierowcą, który wypił za dużo	10,3	12,8
	Przestraszenie się pijanego spotkanego na ulicy	44,5	42,8

Dostępność substancji psychoaktywnych

Aby zbadać dostępność poszczególnych substancji psychoaktywnych prosiliśmy respondentów o oszacowanie, na ile trudne byłoby dla nich zdobycie każdej z nich, gdyby tego chcieli. Skala odpowiedzi wyznaczona była przez dwie skrajne możliwości: „Niemożliwe” oraz „Bardzo łatwe”. Pozostawiono też możliwość odpowiedzi „nie wiem”. Ocenie badanych

poddano dostępność napojów alkoholowych, leków uspokajających i nasennych, substancji wziewnych oraz poszczególnych środków nielegalnych. Pełen rozkład odpowiedzi uczniów przedstawia tabela 49.

Należy zwrócić uwagę, że w ocenach respondentów poziom dostępności napojów alkoholowych jest wysoki. Uczniowie klas trzecich gimnazjów, a więc młodzież w wieku 15 lat, uznali za bardzo łatwe do zdobycia: piwo – 46,6% uczniów, wino – 36,9% uczniów i wódkę – 36,3% uczniów. Jedynie niewielki odsetek tej grupy badanych uznał za niemożliwe do zdobycia piwo (4,4%), wino (5,7%) i wódkę (7,5%). Młodzież deklaruje podobny poziom dostępu do tytoniu. Za bardzo łatwy do zdobycie uznało go 40% gimnazjalistów, za niemożliwy do zdobycie – jedynie 4,1%. Można zauważyć, że większość badanych nie ma dużych trudności z dostępem do napojów alkoholowych i tytoniu, mimo że według polskiego prawa sprzedaż i podawanie używek nieletnim jest zabroniona.

Dostępność poszczególnych napojów alkoholowych i tytoniu w ocenach uczniów szkół ponadgimnazjalnych jest znacznie wyższa, co nie powinno dziwić, bowiem badanym ze starszej grupy do pełnoletniości niewiele brakuje. Zgodnie z oczekiwaniami odsetki deklarujących łatwy dostęp największe są w przypadku piwa, a najmniejsze w przypadku wódki. Odpowiedź „Bardzo łatwe” padła w przypadku papierosów ze strony 67,9% starszej młodzieży, w przypadku piwa – 75%, wina – 69,7% i wódki 66,3%. Jedynie niewielki odsetek tej grupy badanych uznał za niemożliwe do zdobycia: tytoń – 1,6%, piwo – 1,5 %, wino – 2,4% i wódkę – 2,2%. W przeważającej większości badani nie mieli problemów z oceną dostępności napojów alkoholowych.

Tabela 49. Ocena dostępności poszczególnych substancji

Poziom klasy		Nie możliwe	Bardzo trudne	Dosyć trudne	Dosyć łatwe	Bardzo łatwe	Nie wiem
III klasy gimnazjum	Papierosy	4,1	4,1	7,7	33,5	40,0	10,6
	Piwo	4,4	3,5	8,2	31,1	46,6	6,1
	Cydr	14,4	6,6	10,8	13,9	19,8	34,5
	Alcopops	16,9	6,5	11,1	10,6	14,2	40,7
	Wino	5,7	6,9	13,7	25,3	36,9	11,5
	Wódka	7,5	9,6	12,3	24,9	36,3	9,5
	Marihuana lub haszysz	19,3	14,3	16,3	21,9	15,3	12,9
	Amfetamina	32,2	16,7	14,5	11,5	6,5	18,7
	Metamfetamina	33,8	17,1	14,2	8,7	5,6	20,6
	Leki uspokajające lub nasenne	16,1	8,1	13,8	23,8	24,6	13,7
	Ecstasy	32,0	16,0	13,4	9,8	5,9	23,0
	Kokaina	31,8	17,1	14,0	10,0	7,5	19,6
	Crack	34,7	15,8	13,0	6,6	4,9	24,9
	Heroina	33,9	16,8	14,0	8,6	5,8	21,0
Dopalacze	25,1	12,4	12,4	19,7	14,8	15,6	

II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Papierosy	1,6	1,5	2,8	19,0	67,9	7,3
	Piwo	1,5	1,0	2,0	17,9	75,0	2,7
	Cydr	6,1	2,3	4,4	13,6	47,6	26,1
	Alcopops	7,7	2,7	4,5	9,7	28,7	46,7
	Wino	2,4	0,6	3,9	18,5	69,7	4,9
	Wódka	2,2	1,9	5,9	20,1	66,3	3,6
	Marihuana lub haszysz	10,3	10,2	12,4	31,8	20,8	14,6
	Amfetamina	24,7	16,1	15,9	12,7	6,6	24,1
	Metamfetamina	25,3	17,9	15,9	8,1	5,3	27,5
	Leki uspokajające lub nasenne	10,7	6,9	12,4	29,2	26,7	14,0
	Ecstasy	23,7	14,3	17,0	11,8	6,2	27,0
	Kokaina	24,2	16,6	17,4	10,4	5,9	25,5
	Crack	26,1	17,7	15,7	5,2	4,5	30,8
	Heroina	26,3	19,2	14,2	7,2	5,0	28,0
	Dopalacze	17,3	11,0	14,3	20,7	15,4	21,3

Kwestia dostępu do leków uspokajających i nasennych okazała się trudniejsza do oceny. Na to pytanie odpowiedzi „Nie wiem” udzieliło w obydwu kohortach wiekowych około 14 % respondentów. Dostęp do tych leków jest też zdaniem młodzieży znacznie trudniejszy. Bardzo łatwo byłoby je dostać 24,6% respondentów z młodszej grupy i 26,7% starszych uczniów, niemożliwe do zdobycia byłoby to dla 16,1% badanych w pierwszej grupie i dla 10,7% z drugiej.

Należy odnotować, że dostępność substancji nielegalnych oceniana jest niżej. Odsetki uczniów młodszych, którzy uważają je za niemożliwe do zdobycia wahają się od 19,3% w przypadku konopi indyjskich do 34,7% w przypadku cracku. Po konopiach, w rankingu substancji bardzo łatwych do zdobycia według respondentów uplasowały się dopalacze (14,8%). W klasach drugich szkół ponadgimnazjalnych badani w przypadku większości substancji nielegalnych w podobnym odsetku co młodszy uczniowie uznają je za bardzo

łatwe do zdobycia. Najbardziej dostępne w ocenie badanych substancje to konopie (20,8%) i dopalacze (15,4%), a najtrudniej dostępna jest heroina – 26,3% badanych uznało za niemożliwe zdobycie jej.

Tabela 50. Ocena dostępu do poszczególnych substancji jako bardzo łatwy

Poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Papierosy	40,0	43,1
	Piwo	46,6	47,6
	Cydr	19,8	22,8
	Alcopops	14,2	14,4
	Wino	36,9	36,6
	Wódka	36,3	34,2
	Marihuana lub haszysz	15,3	15,2
	Amfetamina	6,5	6,3
	Metamfetamina	5,6	5,4
	Leki uspokajające lub nasenne	24,6	25,1
	Ecstasy	5,9	6,6
	Kokaina	7,5	6,9
	Crack	4,9	5,0
	Heroina	5,8	5,6
	Dopalacze	14,8	16,0

II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Papierosy	67,9	69,4
	Piwo	75,0	76,2
	Cydr	47,6	50,4
	Alcopops	28,7	33,3
	Wino	69,7	69,7
	Wódka	66,3	67,5
	Marihuana lub haszysz	20,8	21,2
	Amfetamina	6,6	6,8
	Metamfetamina	5,3	5,3
	Leki uspokajające lub nasenne	26,7	26,2
	Ecstasy	6,2	6,6
	Kokaina	5,9	6,6
	Crack	4,5	4,0
	Heroina	5,0	4,5
	Dopalacze	15,4	18,4

Na koniec trzeba zwrócić uwagę na wysokie odsetki badanych, którzy nie potrafili oszacować swoich możliwości w zakresie dostępu do substancji nielegalnych. Najmniej badanych miało trudności z oceną dostępu do marihuany i haszyszu (13-14,6%), najwięcej z oceną dostępu do cracku (25 - 30,8%). Odsetki badanych, którzy wybrali odpowiedź „Nie wiem” mogą wskazywać frakcję osób do tego stopnia nie zainteresowanych substancjami nielegalnymi, że nie potrafiących nawet wyobrazić sobie skali trudności w zdobyciu tego typu środków.

Odpowiedzi na pytanie o to, czy badanemu kiedykolwiek proponowano jakieś substancje psychoaktywne dostarczyły innego wskaźnika dostępności. W

massmediach ciągle wiele mówi się o agresywnym rozwoju rynku substancji nielegalnych i ich marketingu wśród uczniów. Intencją pytania o propozycje była weryfikacja tych doniesień. Badanym przedstawiono listę środków legalnych i nielegalnych i proszono o zaznaczenie tych, które w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem ktokolwiek im proponował. Rozkład odpowiedzi zawarty w tabeli 51 wskazuje na podobne prawidłowości jak przy używaniu poszczególnych substancji.

Najczęściej proponowanym młodzieży środkiem jest bez wątpienia alkohol. Z propozycjami dotyczącymi substancji nielegalnych spotykają się mniej liczne frakcje badanych i stosunkowo najczęściej dotyczą one konopi. Otrzymało je chociaż raz w czasie ostatnich 12 miesięcy 23,4% uczniów z klas młodszych i 30,1% uczniów klas starszych. Odsetki uczniów, którym proponowano amfetaminę wynosiły w przypadku piętnastolatków – 6,3% i siedemnastolatków – 6,4%. W przypadku ecstasy, kokainy, cracku, heroiny czy leków uspokajających lub nasennych większe odsetki młodszej młodzieży niż starszej deklarują, że spotkały się z propozycjami tych środków.

Tabela 51. Ekspozycja na propozycje poszczególnych substancji

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Piwo	62,0	68,7
	Wino	32,9	35,3
	Wódka	48,7	51,5
	Marihuana lub haszysz	23,4	24,7
	LSD	5,4	5,5
	Amfetamina	6,3	6,3
	Leki uspokajające lub nasenne	7,2	7,5
	Crack	3,5	3,7
	Kokaina	5,9	5,1
	Ecstasy	5,1	4,6
	Heroina	4,3	3,8
	Sterydy anaboliczne	3,4	3,6
	Polska heroina (kompot)	4,0	3,8
	Bimber	12,4	16,7
	II klasy szkół ponad- gimnazjal- nych	Piwo	87,1
Wino		59,2	54,5
Wódka		82,0	79,9
Marihuana lub haszysz		30,1	34,3
LSD		5,1	4,1
Amfetamina		6,4	6,6
Leki uspokajające lub nasenne		6,6	5,6
Crack		2,6	2,5
Kokaina		4,3	4,5
Ecstasy		3,9	4,1
Heroina		2,6	2,8
Sterydy anaboliczne		2,6	3,3
Polska heroina (kompot)		2,8	2,7
Bimber		20,8	29,3

Odsetki badanych, którzy pili poszczególne napoje alkoholowe w takich miejscach, jak pub, bar, kawiarnia, restauracja, czy dyskoteka są podobne do analogicznych odsetków młodzieży dokonujących zakupów w sklepach sprzedających na wynos (tabele 52 i 54).

Zarówno wśród gimnazjalistów, jak i w starszej kohorcie badani w największym odsetku zadeklarowali picie piwa, w nieco mniejszym- wódki, a najmniejszym- wina. Wyniki te pozostają w zgodzie zarówno z rankingiem popularności poszczególnych napojów, jak i z rankingiem napojów kupowanych na wynos.

Tabela 52. Picie napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem w miejscach publicznych - pub, bar, kawiarnia, restauracja, dyskoteka (Województwo Małopolskie)

Poziom klasy		Nie piłem	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
III klasy gimnazjum	Piwo	71,9	16,0	6,6	3,0	0,9	1,7
	Wino	86,2	9,4	1,9	0,9	0,3	1,3
	Wódka	79,1	11,2	5,2	2,0	0,5	1,9
II klasy szkół ponad-gimnazjalnych	Piwo	39,0	27,5	17,3	8,2	4,7	3,3
	Wino	74,0	18,2	5,6	1,2	0,3	0,7
	Wódka	49,6	26,0	13,3	6,9	2,1	2,1

Tabela 53. Picie napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem w miejscach publicznych - pub, bar, kawiarnia, restauracja, dyskoteka (Polska)

Poziom klasy		Nie piłem	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
III klasy gimnazjum	Piwo	65,2	20,2	7,8	3,5	1,5	1,8
	Wino	85,4	10,2	2,3	1,0	0,4	0,8
	Wódka	78,0	13,1	4,6	2,1	0,8	1,5
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Piwo	35,5	28,2	18,9	9,6	4,2	3,6
	Wino	75,0	17,0	5,0	1,6	0,6	0,8
	Wódka	50,1	25,1	13,4	6,5	2,8	2,2

W tabeli 54 zestawiono dane dotyczące zakupów napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. Odsetki badanych z młodszej kohorty, którzy dokonywali zakupu poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni są niższe niż analogiczne odsetki wśród badanych ze starszej grupy.

Tabela 54. Zakupy napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (Województwo Małopolskie)

Poziom klasy		Nie kupowałem	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
III klasy gimnazjum	Piwo	79,3	12,1	3,3	2,0	1,3	2,0
	Wino	92,6	4,2	1,1	0,6	0,3	1,2
	Wódka	87,5	6,0	3,3	1,2	0,4	1,6
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Piwo	46,2	23,7	15,8	6,8	4,6	2,8
	Wino	82,3	12,0	3,1	1,4	0,7	0,5
	Wódka	66,1	18,4	8,0	3,9	1,9	1,7

Tabela 55. Zakupy napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (Polska)

Poziom klasy		Nie kupowa- łem	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
III klasy gimnazjum	Piwo	71,8	15,2	6,6	2,8	1,6	1,9
	Wino	91,9	4,8	1,3	0,6	0,5	0,8
	Wódka	84,6	8,4	3,2	1,6	0,9	1,3
II klasy szkół ponad- gimnazjal- nych	Piwo	40,1	25,7	17,7	8,3	4,5	3,7
	Wino	82,2	11,9	3,4	1,3	0,3	0,8
	Wódka	64,7	19,7	8,4	3,9	1,6	1,7

Większość badanych dokonujących zakupów wina bądź wódki robiła to 1-2 razy w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. Trochę inaczej jest z piwem. Wprawdzie tu również największa frakcja badanych dokonywała zakupów 1-2 razy, ale dość znaczna jest też frakcja kupujących ten napój 3-5 razy w tym czasie wśród starszej młodzieży.

Tabela 56. Odmowy sprzedaży napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem ze względu na młody wiek (Województwo Małopolskie)

Poziom klasy		Nie kupowa- łem	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
III klasy gimnazjum	Piwo	91,0	5,3	1,2	0,8	0,4	1,2
	Wino	94,9	2,1	1,1	0,1	0,6	1,2
	Wódka	92,8	3,6	1,1	0,2	0,6	1,7
II klasy szkół ponad- gimnazjal- nych	Piwo	86,9	9,2	1,9	1,3	0,2	0,5
	Wino	93,9	3,6	1,0	0,7	0,3	0,5
	Wódka	90,0	5,7	2,0	0,9	0,6	0,7

Tabela 57. Odmowy sprzedaży napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem ze względu na młody wiek (Polska)

Poziom klasy		Nie kupowa- łem	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
III klasy gimnazjum	Piwo	86,4	9,0	2,1	0,9	0,4	1,2
	Wino	93,1	3,7	1,0	0,6	0,5	1,1
	Wódka	90,1	5,7	1,6	0,7	0,5	1,4
II klasy szkół ponad- gimnazjal- nych	Piwo	84,9	10,5	2,8	1,0	0,2	0,7
	Wino	94,4	3,1	1,2	0,5	0,2	0,6
	Wódka	89,0	6,8	2,2	0,9	0,4	0,7

Kolejne pytanie mające za zadanie uszczegółowienie wiedzy na temat dostępności substancji psychoaktywnych dotyczyło przetworów konopi i sondowało znajomość miejsc, gdzie można te substancje łatwo nabyć (tabela 58).

Znaczna część respondentów orientuje się, gdzie można kupić marihuanę lub haszysz. Odsetek badanych nie znających takich miejsc, co ciekawe jest wyższy wśród starszej młodzieży (57,6%) niż młodszej (56,7%).

Gimnazjaliści najczęściej wśród miejsc, w których można dokonać zakupu wymieniali ulicę i park (20%) mieszkanie dealera (15,3%), szkołę (14,7%) oraz Internet (13,4%). Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych uszeregowali podane miejsca nieco inaczej: ulica i park (18,2%) mieszkanie dealera (16,2%), szkoła (15,8%) oraz dyskoteka lub bar (14,9%).

Tabela 58. Miejsca gdzie można łatwo kupić marihuanę lub haszysz

Poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Nie znam takich miejsc	56,7	57,3
	Ulica, park	20,0	21,6
	Szkoła	14,7	14,5
	Dyskoteka, bar	12,7	14,3
	Mieszkanie dealera	15,3	17,2
	Internet	13,4	12,5
	Inne miejsce	6,3	5,9
II klasy szkół ponadgimna- zjalnych	Nie znam takich miejsc	57,6	52,8
	Ulica, park	18,2	22,1
	Szkoła	15,8	17,6
	Dyskoteka, bar	14,9	17,2
	Mieszkanie dealera	16,2	18,6
	Internet	9,1	9,9
	Inne miejsce	6,6	6,9

Ryzyko związane z używaniem substancji psychoaktywnych w opiniach badanych

Używanie substancji psychoaktywnych, zarówno legalnych, takich jak napoje alkoholowe czy tytoń, jak i nielegalnych, takich jak narkotyki, niesie za sobą ryzyko pojawienia się szkód zdrowotnych i społecznych. Ryzyko to jest szczególnie duże, gdy po te substancje sięgają ludzie bardzo młodzi, nie świadomi tego, co może im grozić. Pewne znaczenie profilaktyczne może tu mieć wiedza na temat wielorakich niebezpieczeństw związanych z ich używaniem. Nie tylko dlatego, że uświadomienie sobie ryzyka skłaniać powinno do ograniczania konsumpcji, ale również dlatego, że stwarza ono szansę zadbania o jak największe zminimalizowanie niebezpieczeństwa powikłań. Zobaczmy, zatem na ile młodzież zdaje sobie sprawę z ryzyka związanego z używaniem różnych substancji.

Przedstawiliśmy badanym listę środków legalnych i nielegalnych i poprosiliśmy, aby na czterostopniowej skali od „nie ma ryzyka” do „duże ryzyko” ocenili ryzyko zaszkodzenia sobie w wyniku używania każdego z nich. W przypadku większości substancji pytano osobno o ryzyko związane z podejmowaniem prób oraz ryzyko wynikające z regularnego używania. Tylko przy napojach alkoholowych, traktowanych zresztą łącznie, oraz przy konopiach wprowadzono trzy poziomy nasilenia używania. W przypadku alkoholu odpowiadają one trzem stylom picia tj.: „małe ilości jednorazowo ale często”, „duże ilości jednorazowo ale rzadko” oraz „dużo jednorazowo i często”. W odniesieniu do przetworów konopi trzy poziomy używania odpowiadają eksperymentowaniu, używaniu okazjonalnemu i używaniu regularnemu.

Pełne rozkłady odpowiedzi uczniów zestawiono w tabeli 59.

Tabela 59. Ocena ryzyka związanego z używaniem poszczególnych substancji

Poziom klasy		Nie ma ryzyka	Małe ryzyko	Umarkowane ryzyko	Duże ryzyko	Nie wiem
III klasy gimnazjum	Pałą papierosy od czasu do czasu	9,4	39,0	34,6	12,9	4,1
	Wypalają co najmniej paczkę papierosów dziennie	2,2	4,7	16,7	72,9	3,6
	Wypijają 1 lub 2 drinki prawie codziennie	6,1	21,5	41,2	26,5	4,7
	Wypijają 4 lub 5 drinków prawie codziennie	3,0	5,9	20,1	66,3	4,7
	Wypijają 5 drinków lub więcej w czasie weekendu	4,3	12,5	32,4	44,9	5,8
	Próbują 1 raz lub 2 razy marihuany lub haszyszu	16,9	25,3	23,2	27,0	7,7
	Pałą marihuanę lub haszysz od czasu do czasu	10,3	18,9	32,5	31,4	6,8
	Pałą marihuanę lub haszysz regularnie	6,4	6,1	12,2	68,2	7,0
	Próbują 1 raz lub 2 razy ecstasy	7,3	17,7	26,0	31,3	17,8
	Biorą ecstasy regularnie	3,2	2,6	7,1	71,7	15,4
	Próbują 1 raz lub 2 razy amfetaminę	5,7	12,6	28,6	41,4	11,7
	Biorą amfetaminę regularnie	3,4	1,4	3,6	82,3	9,4
	Próbują 1 raz lub 2 razy dopalaczy	13,1	27,5	30,9	19,7	8,8
	Biorą dopalacze regularnie	5,2	1,8	5,4	79,6	8,0

Poziom klasy		Nie ma ryzyka	Małe ryzyko	Umarkowane ryzyko	Duże ryzyko	Nie wiem
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Pałą papierosy od czasu do czasu	10,2	38,6	36,4	11,7	3,1
	Wypalają co najmniej paczkę papierosów dziennie	3,2	3,5	15,2	75,8	2,4
	Wypijają 1 lub 2 drinki prawie codziennie	6,4	21,7	34,0	34,7	3,2
	Wypijają 4 lub 5 drinków prawie codziennie	3,6	4,3	18,2	71,1	2,9
	Wypijają 5 drinków lub więcej w czasie weekendu	6,0	12,5	37,9	39,2	4,4
	Próbują 1 raz lub 2 razy marihuany lub haszyszu	16,9	30,3	19,9	27,1	5,7
	Pałą marihuanę lub haszysz od czasu do czasu	10,3	22,9	30,8	29,9	6,1
	Pałą marihuanę lub haszysz regularnie	4,8	7,4	14,7	67,2	5,9
	Próbują 1 raz lub 2 razy ecstasy	6,0	18,4	22,9	37,2	15,5
	Biorą ecstasy regularnie	2,7	2,6	6,8	74,4	13,6
	Próbują 1 raz lub 2 razy amfetaminę	3,9	11,5	23,7	48,4	12,4
	Biorą amfetaminę regularnie	2,1	1,3	2,0	83,8	10,9
	Próbują 1 raz lub 2 razy dopalaczy	11,1	27,0	29,9	23,1	9,0
	Biorą dopalacze regularnie	4,9	1,6	4,5	81,1	7,9

Zdecydowana większość uczniów dostrzega ryzyko szkód związanych z używaniem substancji psychoaktywnych. Tylko bardzo nieliczni stwierdzają, że ich używanie nie jest związane z żadnym negatywnym następstwem. Stosunkowo najwięcej takich odpowiedzi padło przy eksperymentowaniu z

marihuaną lub haszyszem, dopalaczami oraz paleniu papierosów od czasu do czasu. Jednak regularne palenie papierosów w ilości co najmniej jednej paczki dziennie lub regularne palenie marihuany lub haszyszu, czy przyjmowanie dopalaczy traktowane jest jako zachowanie bardzo ryzykowne. Analiza rozkładów odpowiedzi wskazuje na nasilenie używania jako główne źródło zróżnicowania ryzyka, w mniejszym stopniu rolę tę pełni rodzaj substancji. Jest tak zarówno w klasach trzecich szkół gimnazjalnych jak i klasach drugich szkół ponadgimnazjalnych. Eksperymentowanie z takimi narkotykami, jak ecstasy traktowane jest w sumie jako mniej ryzykowne niż regularne palenie papierosów lub częste picie w dużych ilościach napojów alkoholowych. Ryzyko związane z poszczególnymi substancjami jest jednak również różnicowane przez badanych, chociaż, jak się wydaje, w mniejszym stopniu. Jeśli wziąć pod uwagę tylko odsetki respondentów wybierających odpowiedź „duże ryzyko”, to na poziomie eksperymentowania za najbardziej groźną w opiniach badanych uznać można amfetaminę (41,4% w młodszej grupie i 48,4% w starszej grupie). W przypadku przetworów konopi odsetki te są wyraźnie niższe – 31,4% w młodszej kohorcie i 29,9% w starszej kohorcie. Na poziomie regularnego używania największe odsetki badanych za obarczone dużym ryzykiem także uznały używanie amfetaminy. Podobnie wysokie odsetki uznały za niebezpieczne regularne zażywanie dopalaczy.

Oceniając ryzyko związane z różnymi stylami picia napojów alkoholowych, za najbardziej niebezpieczny model młodzież uznała częste picie w dużych ilościach. Na drugim miejscu znalazło się rzadsze picie w dużych ilościach, a na trzecim częstsze picie, ale w mniejszych ilościach. W starszej kohorcie różnice między tymi dwoma ostatnimi stylami picia są jednak mniejsze niż różnica między częstym picciem w dużych ilościach, a pozostałymi stylami.

Można stwierdzić, że oceny ryzyka związanego z używaniem poszczególnych substancji dokonywane przez uczniów z obu poziomów nauczania niewiele różnią się między sobą.

Dane na temat postrzegania ryzyka szkód w efekcie używania substancji psychoaktywnych prowadzą do wniosku, że młodzież jest dość dobrze

zorientowana w skali zagrożeń. Nie ulega też ona stereotypom nadal obecnym wśród części starszego pokolenia, według których pojedyncze eksperymenty z narkotykami budzą znacznie większe zagrożenie niż częste używanie w dużych ilościach substancji legalnych, takich jak alkohol czy tytoń.

Używanie substancji psychoaktywnych w otoczeniu badanych

Odpowiedzi na pytanie o to, ile osób spośród przyjaciół respondenta używa substancji psychoaktywnych dostarczają uzupełniającego wskaźnika rozpowszechnienia używania tych środków przez młodzież. Wprawdzie z odpowiedzi respondentów nie można w prosty sposób wyliczyć liczby osób używających poszczególnych środków, ale mogą one w pewnym stopniu pełnić rolę kontrolną wobec oszacowań uzyskanych na podstawie informacji dotyczących używania tych substancji przez respondentów. Wskaźnik rozpowszechnienia używania substancji w najbliższym otoczeniu badanych można też z pewnymi zastrzeżeniami interpretować jako wskaźnik ryzyka sięgania po te substancje. Znaczne rozpowszechnienie substancji wśród przyjaciół respondenta może zwiększać szanse na to, że będzie on ich używał. Rozkłady odpowiedzi na to pytanie o to, ilu zdaniem respondenta jego przyjaciół używa poszczególnych substancji psychoaktywnych zawiera tabela 60. Badani na to pytanie odpowiadali przy użyciu skali której krańce wyznaczane były przez odpowiedzi: „nikt” i „wszyscy”.

Przedstawione w tabeli rozkłady odpowiedzi potwierdzają znaczne rozpowszechnienie używania przez młodzież substancji legalnych, przede wszystkim alkoholu i tytoniu. W klasach młodszych od 9,4% do 12,1% uczniów nie ma wśród przyjaciół nikogo, kto piłby lub palił. W klasach starszych analogiczne odsetki te kształtują się na poziomie od 3,3%% do 5,9%. Jednocześnie w klasach młodszych 16,5% badanych twierdzi, że większość ich przyjaciół pali i 20,8% twierdzi, że większość pije. W klasach starszych takich respondentów było odpowiednio 21,9% i 43,9%. Jeśli rozpatrujemy

rozpowszechnienie upijania wśród przyjaciół respondentów, to 30,4% badanych w klasach gimnazjalnych i 14,1% w klasach ponadgimnazjalnych nie przyjaźni się z nikim, kto by się upijał. Odsetek gimnazjalistów, których przyjaciele wszyscy lub w większości upijają się wynosi 10,7%, a analogiczny odsetek wśród uczniów starszych – 16,6%.

W klasach młodszych 53% młodych ludzi przyjaźni się z osobami palącymi konopie, w klasach starszych – 66,6%. Zdecydowanie rzadziej badani mają do czynienia z osobami używającymi innych substancji. Zarówno w klasach młodszych jak starszych przeważająca większość badanych twierdzi, że nikt z przyjaciół nie używa tych środków. Zgodnie z oczekiwaniami rozpowszechnienie używania poszczególnych substancji psychoaktywnych innych niż alkohol w otoczeniu respondentów nie jest jednakowe.

Tabela 60. Ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród przyjaciół

Poziom klasy		Nikt	Kilka osób	Sporo	Większość	Wszyscy
III klasy gimnazjum	palą papierosy	12,1	39,9	29,7	16,5	1,8
	pije napoje alkoholowe	9,4	34,9	31,3	20,8	3,6
	upija się	30,4	43,3	15,6	9,2	1,5
	pali marihuanę lub haszysz	47,0	39,0	9,4	3,0	1,6
	bierze środki uspokajające lub nasenne (bez przepisu lekarza)	79,8	15,7	2,6	0,9	1,1
	bierze ecstasy	84,4	11,4	2,4	0,5	1,3
	używa środków wziewnych	83,7	11,2	2,1	1,3	1,6
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	palą papierosy	5,9	28,6	41,7	21,9	1,9
	pije napoje alkoholowe	3,3	13,2	28,2	43,9	11,4
	upija się	14,1	39,7	29,5	14,2	2,4
	pali marihuanę lub haszysz	33,4	46,1	15,0	4,6	0,9
	bierze środki uspokajające lub nasenne (bez przepisu lekarza)	80,7	14,4	2,6	1,2	1,0
	bierze ecstasy	83,4	13,2	1,7	0,6	1,0
	używa środków wziewnych	88,1	8,4	1,4	0,5	1,6

Relatywnie najczęściej spotykamy tu leki uspokajające i nasenne przyjmowane bez przepisu lekarza. Do posiadania wśród przyjaciół osób przyjmujących takie leki przyznało się 20,2% badanych w młodszej grupie i 19,3% starszych uczniów. Jeżeli uczniowie posiadają wśród przyjaciół osoby zażywające ekstazy lub środki wziewne, to jest to zwykle nie więcej niż kilka osób.

Rodzice a używanie substancji przez młodzież

Wśród różnych instytucji odpowiedzialnych za wychowanie młodego pokolenia najważniejsza rola zdaje się przypadać rodzinie. Także w kwestii używania substancji rodzina, a szczególnie rodzice, mogą mieć decydujący wpływ. Przyzwolenie ze strony rodziców lub brak zainteresowania stosunkiem dzieci do alkoholu i innych substancji może sprzyjać ich używaniu przez młodych ludzi a odpowiednio realizowana strategia wychowawcza może zapobiec podejmowaniu i ponawianiu doświadczeń z substancjami. Doniosłość profilaktycznej roli rodziny podkreślana była przez większość dorosłych badanych w ogólnopolskich badaniach ankietowych zrealizowanych w 2002 r. z inicjatywy Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii i Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz powtórzonych w 2006 r. i 2010 r. przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii.

W referowanym tu badaniu kwestii stosunku rodziców do picia i używania innych substancji poświęcono dwa pytania. Pierwsze dotyczyło przyzwolenie na palenie tytoniu. Badani byli proszeni o odpowiedź na pytanie: czy gdyby chcieli palić papierosy, to ich rodzice pozwoliliby na to. Wyniki zestawiono w tabeli 61.

Tabela 61. Pozwolenie ze strony rodziców na picie napojów alkoholowych (Województwo Małopolskie)

Poziom klasy		Nigdy nie pozwala	Pozwala, ale tylko przy rodzicach	Pozwala także bez obecności rodziców	Trudno powiedzieć
III klasy gimnazjum	Ojciec	65,0	15,8	4,8	14,4
	Matka	66,0	17,0	4,8	12,3
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Ojciec	25,4	11,3	36,5	26,7
	Matka	26,8	12,4	37,0	23,8

Tabela 62. Pozwolenie ze strony rodziców na picie napojów alkoholowych (Polska)

Poziom klasy		Nigdy nie pozwala	Pozwala, ale tylko przy rodzicach	Pozwala także bez obecności rodziców	Trudno powiedzieć
III klasy gimnazjum	Ojciec	55,2	22,6	5,8	16,4
	Matka	58,1	22,1	5,6	14,3
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Ojciec	20,4	12,4	38,1	29,0
	Matka	21,6	13,2	39,6	25,5

Tabela 63. Pozwolenie ze strony rodziców na picie napojów alkoholowych (Chłopcy, Województwo Małopolskie)

Poziom klasy		Nigdy nie pozwala	Pozwala, ale tylko przy rodzicach	Pozwala także bez obecności rodziców	Trudno powiedzieć
III klasy gimnazjum	Ojciec	67,1	14,7	4,8	13,4
	Matka	68,5	13,8	4,6	13,1
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Ojciec	26,9	8,7	40,0	24,5
	Matka	28,2	9,2	40,0	22,6

Tabela 64. Pozwolenie ze strony rodziców na picie napojów alkoholowych (Dziewczęta, Województwo Małopolskie)

Poziom klasy		Nigdy nie pozwala	Pozwala, ale tylko przy rodzicach	Pozwala także bez obecności rodziców	Trudno powiedzieć
III klasy gimnazjum	Ojciec	63,6	16,7	4,8	14,9
	Matka	64,1	19,7	4,8	11,4
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Ojciec	24,4	13,3	34,0	28,3
	Matka	25,9	14,8	34,9	24,5

Większość badanych gimnazjalistów jest przekonana o negatywnych reakcjach ze strony rodziców. Zdaniem 65,% badanych ojców nie pozwoliłyby im na takie zachowanie, a w opinii 66% nie pozwoliłaby matka. W klasach starszych mniejsze frakcje badanych oczekiwałyby braku przyzwolenia, co nie dziwi ze względu na wiek badanych – 25,4% ze strony ojca i 26,8% ze strony matki.

Korzystanie z Internetu

W ostatnich czasach jesteśmy alarmowani doniesieniami o wzrastającej częstotliwości i natężeniu korzystania przez młodzież z Internetu. W 2015 r. po raz pierwszy postanowiono się przyjrzeć temu problemowi w badaniu ESPAD. Uczniów zapytano o czas jaki spędzają korzystając z Internetu w typowym dniu tygodnia i typowym dniu w czasie weekendów (tab.65). Jak można się było spodziewać zarówno starsza jak i młodsza młodzież w czasie dnia weekendowego spędza więcej czasu używając Internetu. Od 4 godzin do 6 godzin i więcej w czasie typowego dnia weekendu korzysta z Internetu 46,9% młodzieży młodszej i 41,4% młodzieży starszej. W typowym dniu tygodnia odsetki młodzieży korzystającej z takim natężeniem z Internetu są niższe i dla młodszej grupy wynoszą 31,3%, a dla starszej 26,6%. Warto zauważyć, że młodzież ze szkół gimnazjalnych zarówno w trakcie tygodnia jak i weekendu korzysta z Internetu z większym natężeniem niż ich starsi koledzy.

Tabela 65. Czas korzystanie z Internetu w typowym dniu w czasie ostatnich 7 dni przed badaniem (Województwo Małopolskie)

Poziom klasy		Nie korzystał	Pół godziny lub mniej	Ok. 1 godz.	Ok. 2-3 godz.	Ok. 4-5 godz.	6 godz. i więcej
III klasy gimnazjum	typowy dzień roboczy	3,2	6,5	23,3	35,7	17,0	14,3
	typowy dzień weekendowy	3,3	4,9	14,3	30,6	23,2	23,7
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	typowy dzień roboczy	3,8	7,5	22,1	40,1	15,5	11,1
	typowy dzień weekendowy	4,1	6,8	13,4	34,4	22,7	18,7

Tabela 66. Czas korzystanie z Internetu w typowym dniu w czasie ostatnich 7 dni przed badaniem (Polska)

Poziom klasy		Nie korzystał	Pół godziny lub mniej	Ok. 1 godz.	Ok. 2-3 godz.	Ok. 4-5 godz.	6 godz. i więcej
III klasy gimnazjum	typowy dzień roboczy	3,7	6,7	20,9	35,5	18,2	15,0
	typowy dzień weekendowy	3,9	4,4	11,9	29,1	24,7	26,0
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	typowy dzień roboczy	2,6	7,7	20,6	36,6	19,0	13,5
	typowy dzień weekendowy	2,8	6,2	14,3	29,6	25,0	22,3

Równie ciekawym zagadnieniem jak ilość czasu poświęcanego na korzystanie z Internetu są aktywności podejmowane przez młodzież za jego pośrednictwem i ich natężenie w czasie tygodnia poprzedzającego badanie (tab.67). Podobne odsetki młodszej (62,8%) i starszej młodzieży (63,9%) codziennie korzystały z mediów społecznościowych i komunikatorów. Następnie w kolejności w młodszej grupie plasuje się słuchanie muzyki i oglądanie filmów on-line 34,7%, a w starszej wyszukiwanie informacji on line (34,1%). Na trzecim miejscu w pierwszej grupie znalazło się szukanie informacji on-line, a w drugiej- słuchanie muzyki i oglądanie filmów on-line.

Najbardziej podejmowaną aktywnością w Internecie jest granie w gry hazardowe. Nie korzystało z tej opcji w tygodniu poprzedzającym badanie 90,7% młodzieży gimnazjalnej i 92,7% młodzieży z drugich klas ponadgimnazjalnych.

Warto odnotować, że odsetki młodzieży grającej w gry on line 7 dni w ciągu ostatniego tygodnia są sporo wyższe dla młodszej kohorty (13,5%) niż dla starszej(6,8%).

Tabela 67. Liczba dni w czasie ostatnich 7 dni przed badaniem, w których korzystano z poszczególnych usług w Internecie (Województwo Małopolskie)

Poziom klasy		Nie korzystał	1-2 dni	3-4 dni	5-6 dni	7 dni
III klasy gimnazjum	Twitter, facebook, skype'	6,8	9,5	9,1	11,8	62,8
	Gry on-line'	64,0	11,4	6,4	4,7	13,5
	Gry hazardowej online'	90,7	2,9	2,1	0,8	3,5
	Szukanie informacji on-line'	9,4	23,6	22,0	13,8	31,2
	Słuchanie muzyki i oglądania filmów on-line'	9,5	21,3	20,3	14,2	34,7
	Kupowanie lub sprzedawanie on-line'	61,8	22,3	8,0	2,6	5,2
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Twitter, facebook, skype'	6,8	9,2	9,1	11,1	63,9
	Gry on-line'	76,8	8,2	5,1	3,2	6,8
	Gry hazardowej online'	92,7	3,2	1,9	1,0	1,3
	Szukanie informacji on-line'	8,5	18,3	23,6	15,6	34,1
	Słuchanie muzyki i oglądania filmów on-line'	12,4	22,9	20,1	14,3	30,3
	Kupowanie lub sprzedawanie on-line'	65,1	22,4	7,1	2,4	3,0

Tabela 68. Liczba dni w czasie ostatnich 7 dni przed badaniem, w których korzystano z poszczególnych usług w Internecie (Polska)

Poziom klasy		Nie korzystał	1-2 dni	3-4 dni	5-6 dni	7 dni
III klasy gimnazjum	Twitter, facebook, skype'	7,1	11,2	9,5	11,4	60,7
	Gry on-line'	62,0	11,3	8,2	6,0	12,5
	Gry hazardowej online'	92,2	3,5	1,4	0,7	2,2
	Szukanie informacji on-line'	9,9	23,1	23,9	14,3	28,8
	Słuchanie muzyki i oglądania filmów on-line'	10,1	21,9	20,5	13,9	33,5
	Kupowanie lub sprzedawanie on-line'	62,5	23,2	7,5	2,7	4,2
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Twitter, facebook, skype'	5,7	9,3	9,5	10,8	64,7
	Gry on-line'	69,9	11,0	7,1	4,3	7,7
	Gry hazardowej online'	93,5	3,5	1,4	0,6	0,9
	Szukanie informacji on-line'	7,5	19,2	24,3	16,3	32,7
	Słuchanie muzyki i oglądania filmów on-line'	8,8	22,4	21,0	15,5	32,3
	Kupowanie lub sprzedawanie on-line'	61,4	25,3	8,1	2,2	3,0

Rozkład odsetków uczniów uwzględniający liczbę godzin poświęcanych na różne czynności w Internecie w czasie typowego dnia w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem został przedstawiony w tab. 69. Jeżeli weźmiemy pod uwagę korzystanie z Internetu z największym natężeniem (przynajmniej 4 godziny), to w młodszej i starszej kohorcie na pierwszym miejscu znajduje się korzystanie z mediów społecznościowych (odpowiednio 37,7% i 40%) , na drugim słuchanie muzyki i oglądanie filmów on-line (odpowiednio 27,2% i 28,4%), a na trzecim szukanie informacji on-line (20,2% i 25,2%).

W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem podobnie jak w czasie ostatnich 7 dni przed badaniem większy odsetek młodszej młodzieży korzystał przynajmniej 4 godziny z gier on line (odpowiednio 15,3% i 9%)

Tabela 69. Liczba godzin w czasie typowego dnia w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem, w których korzystano z poszczególnych usług w internecie (Województwo Małopolskie)

Poziom klasy		Nie korzystał	Pół godziny lub mniej	Ok. 1 godz.	Ok. 2-3 godz.	Ok. 4-5 godz.	6 godzin i więcej
III klasy gimnazjum	Twitter, facebook, skype'	6,0	13,6	19,1	23,6	11,1	26,6
	Gry on-line'	61,9	5,2	6,9	10,7	5,3	10,0
	Gry hazardowej online'	89,8	3,5	2,1	0,8	0,9	2,8
	Szukanie informacji on-line'	11,5	19,1	26,4	22,9	7,4	12,8
	Słuchanie muzyki i oglądania filmów on-line'	11,8	15,4	21,2	24,5	11,9	15,3
	Kupowanie lub sprzedawanie on-line'	60,7	19,0	10,5	4,8	1,6	3,4

Poziom klasy		Nie korzystał	Pół godziny lub mniej	Ok. 1 godz.	Ok. 2-3 godz.	Ok. 4-5 godz.	6 godzin i więcej
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Twitter, facebook, skype'	6,3	11,5	17,8	24,5	10,5	29,5
	Gry on-line'	74,2	4,4	6,4	6,1	1,7	7,3
	Gry hazardowej online'	92,9	1,5	2,0	2,1	0,6	0,9
	Szukanie informacji on-line'	10,7	14,5	25,2	24,3	10,9	14,3
	Słuchanie muzyki i oglądania filmów on-line'	13,3	16,9	18,8	22,7	10,7	17,7
	Kupowanie lub sprzedawanie on-line'	62,7	18,3	10,2	4,9	1,7	2,3

Tabela 70. Liczba godzin w czasie typowego dnia w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem, w których korzystano z poszczególnych usług w Internecie (Polska)

Poziom klasy		Nie korzystał	Pół godziny lub mniej	Ok. 1 godz.	Ok. 2-3 godz.	Ok. 4-5 godz.	6 godzin i więcej
III klasy gimnazjum	Twitter, facebook, skype'	6,3	12,6	18,1	23,4	12,8	26,8
	Gry on-line'	60,3	5,1	7,2	11,9	5,8	9,8
	Gry hazardowej online'	91,0	2,9	1,9	1,5	1,0	1,7
	Szukanie informacji on-line'	11,6	18,5	27,8	21,4	8,8	11,9
	Słuchanie muzyki i oglądania filmów on-line'	11,5	16,2	21,8	23,4	10,9	16,3
	Kupowanie lub sprzedawanie on-line'	60,9	19,5	10,4	4,7	1,7	2,8

Poziom klasy		Nie korzystał	Pół godziny lub mniej	Ok. 1 godz.	Ok. 2-3 godz.	Ok. 4-5 godz.	6 godzin i więcej
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Twitter, facebook, skype'	5,4	10,6	17,2	24,4	12,7	29,7
	Gry on-line'	67,6	5,1	6,7	9,2	3,7	7,8
	Gry hazardowej online'	93,0	2,3	1,8	1,5	0,5	1,0
	Szukanie informacji on-line'	8,7	15,6	26,2	24,8	10,1	14,6
	Słuchanie muzyki i oglądania filmów on-line'	9,9	15,5	20,8	24,6	11,9	17,3
	Kupowanie lub sprzedawanie on-line'	59,5	19,2	10,8	6,2	1,9	2,4

Jeśli chodzi o symptomy nadmiernego korzystania z mediów społecznościowych i komunikatorów (tab.71) najczęściej osób w młodszej grupie wiekowej zadeklarowało (kategoria „zdecydowanie tak” i „raczej tak”) własne przekonanie, że za dużo czasu spędzają w tych mediach (32,5%), nieco mniej osób przyznało, że ich rodzice żywią przekonanie, że spędzają za dużo czasu w tych mediach – 32%, na trzecim miejscu znalazło się odczuwanie złego humoru w przypadku bycia pozbawionym możliwości uczestniczenia (16,5%). W starszej grupie wiekowej ta kolejność wygląda tak samo. Na pierwszym miejscu uplasowało się własne przekonanie uczniów, że za dużo czasu spędzają w mediach społecznościowych (36,3%), na drugim przekonanie rodziców dotyczące zbyt dużej ilości spędzanego czasu – (28,4%), a na trzecim odczuwanie złego humoru w przypadku bycia pozbawionym możliwości uczestniczenia (14,4%).

Zwraca uwagę wysoki odsetek młodzieży w obydwu kategoriach wiekowych (ok. 20%), który nie jest w stanie zdecydować ani na tak ani na nie, czy spędza za dużo czasu w mediach społecznościowych.

Tabela 71. Symptomy nadmiernego korzystania z mediów społecznościowych, takich jak Twitter, Facebook, Skype (Województwo Małopolskie).

Poziom klasy		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Zdecydowanie nie
III klasy gimnazjum	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	11,7	20,8	21,8	28,2	17,6
	Zły humor jeśli brak możliwości uczestnictwa w tych mediach	5,3	11,2	14,6	31,6	37,3
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	14,5	17,5	17,8	25,5	24,8
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	15,3	22,0	18,8	26,6	17,3
	Zły humor jeśli brak możliwości uczestnictwa w tych mediach	5,2	9,8	11,6	33,1	40,4
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	11,8	16,2	12,6	26,4	33,0

Tabela 72. Symptomy nadmiernego korzystania z mediów społecznościowych, takich jak Twitter, Facebook, Skype (Polska).

Poziom klasy		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Zdecydowanie nie
III klasy gimnazjum	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	12,8	20,7	20,5	27,8	18,2
	Zły humor jeśli brak możliwości uczestnictwa w tych mediach	6,0	11,6	13,8	30,4	38,2
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	15,7	18,5	14,6	24,5	26,7
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	15,6	20,7	20,3	26,5	17,0
	Zły humor jeśli brak możliwości uczestnictwa w tych mediach	4,5	9,9	14,3	31,8	39,5
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	12,1	16,3	13,9	27,7	30,0

W badaniu ESPAD diagnozowano również symptomy nadmiernego korzystania z gier na urządzeniach elektronicznych, takich jak komputer, smartfon, konsola (tab.73). W młodszej grupie wiekowej i starszej

uszeregowanie symptomów według występowania jest podobne: 21,2% młodszej młodzieży i 13% starszej przyznało, że ich rodzice są przekonani, że za dużo czasu spędzają na graniu, 15,7% gimnazjalistów i 11,4% młodzieży ponadgimnazjalnej żywi własne przekonanie, że poświęca zbyt wiele czasu na gry, a 9,8% młodszych dzieci i 6,2% starszych odczuwa zły humor jeśli jest pozbawione grania. Młodsza młodzież w większych odsetkach zdradza symptomy nadmiernego korzystania z gier na urządzeniach elektronicznych.

Tabela 73. Symptomy nadmiernego korzystania z gier na urządzeniach elektronicznych, takich komputer, smartfon, konsola (Województwo Małopolskie)

Poziom klasy		Zdecydo- wnie tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Zdecydo- wnie nie
III klasy gimnazjum	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	7,9	7,8	12,3	22,2	49,8
	Zły humor jeśli brak możliwości uczestnictwa w tych mediach	4,5	5,3	9,5	21,3	59,5
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	9,5	11,7	10,7	17,2	50,9
II klasy szkół ponadgimna- zjalnych	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	5,1	6,3	9,8	17,9	61,0
	Zły humor jeśli brak możliwości uczestnictwa w tych mediach	2,2	4,0	8,3	16,0	69,6
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	6,1	6,9	7,1	13,3	66,6

Tabela 74. Symptomy nadmiernego korzystania z gier na urządzeniach elektronicznych, takich komputer, smartfon, konsola (Polska)

Poziom klasy		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Zdecydowanie nie
III klasy gimnazjum	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	7,0	10,4	12,9	22,6	47,2
	Zły humor jeśli brak możliwości uczestnictwa w tych mediach	3,6	6,5	9,9	21,6	58,3
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	9,7	12,8	10,5	17,4	49,6
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	5,6	7,2	10,9	21,0	55,3
	Zły humor jeśli brak możliwości uczestnictwa w tych mediach	2,6	4,0	7,6	18,9	66,9
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	6,1	8,9	8,4	15,9	60,8

Gry hazardowe

Sektor gier i zakładów wzajemnych w Polsce obejmuje takie formy działalności jak: loterie pieniężne, gry liczbowe, zakłady wzajemne, salony gry bingo, kasyna, salony gry na automatach, punkty gry na automatach o niskich wygranych. Gry hazardowe uprawiać można w internecie oraz poprzez uczestnictwo w loteriach SMS.

W porównaniu do innych problemów społecznych, hazardowi i problemom z nim związanym poświęca się niewiele uwagi w debacie publicznej. Hazard patologiczny, czyli uzależnienie od gier, w powszechnej opinii uznawane jest za stosunkowo marginalne zjawisko dotyczące niewielkiej liczby dorosłych mężczyzn. Hazard problemowy i patologiczny prowadzi do różnego rodzaju problemów zarówno u samych graczy, jak i u ich rodzin oraz najbliższego środowiska społecznego.

Szeroka oferta różnego rodzaju form gier hazardowych skłania do postawienia pytania o rozpowszechnienie uprawiania gier, które z czasem mogą doprowadzić do problemu hazardu.

Dane z tabeli 75 pokazują, że 18,5% młodzieży młodszej i 21,3% młodzieży starszej ma za sobą doświadczenie gry na pieniądze kiedykolwiek w życiu. W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem uczestniczyło w grach hazardowych 9,8% gimnazjalistów i 9,2% uczniów szkół ponadgimnazjalnych.

Tabela 75. Granie w gry hazardowe, tj. takie gdzie stawia się pieniądze i można je wygrać

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	18,5	20,3
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	13,3	12,3
	W czasie 30 dni przed badaniem	9,8	8,5
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	21,3	26,6
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	13,7	17,4
	W czasie 30 dni przed badaniem	9,2	10,8

Tabela 76 przedstawia częstotliwość stawiania pieniędzy w grach hazardowych w czasie ostatnich 12 miesięcy. Blisko 89% młodzieży młodszej i starszej nie miało w ciągu 12 miesięcy takiego doświadczenia. Najwyższa częstotliwość stawiania pieniędzy to raz na miesiąc lub rzadziej (młodsza młodzież -4,4%, a starsza – 5,1%). Z największą częstotliwością 6 lub więcej razy w tygodniu obstawia pieniądze w przypadku młodszej młodzieży 2,4%, a starszej – 1,6%.

Tabela 76. Częstotliwość stawiania pieniędzy w grach hazardowych w czasie ostatnich 12 miesięcy

Poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Nie grał	88,7	89,0
	Raz na miesiąc lub rzadziej	4,4	4,7
	2-4 razy w miesiącu	2,3	2,4
	2-3 razy w tygodniu	1,3	1,6
	4-5 razy w tygodniu	0,9	0,8
	6 lub więcej razy w tygodniu	2,4	1,4
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nie grał	88,9	85,4
	Raz na miesiąc lub rzadziej	5,1	8,0
	2-4 razy w miesiącu	2,3	3,5
	2-3 razy w tygodniu	1,3	1,4
	4-5 razy w tygodniu	0,8	0,7
	6 lub więcej razy w tygodniu	1,6	0,8

Największą popularnością w Internecie w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem cieszyły się (tab.77) zakłady sportowe w młodszej i starszej kohorcie (odpowiednio 9,1% i 8,3%). Na drugim miejscu znalazły się loterie (7,8% i 8,2%). Najmniej popularna była gra na automatach (4,3% i 4,6%)

Tabela 77. Granie w gry hazardowe w Internecie w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem

Poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Automaty	4,3	4,6
	Karty lub kości	7,9	7,5
	Loterie (bingo, lotto)	7,8	7,6
	Zakłady sportowe	9,1	8,4
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Automaty	4,6	6,5
	Karty lub kości	6,1	7,3
	Loterie (bingo, lotto)	8,2	9,2
	Zakłady sportowe	8,3	9,1

Rozkład odpowiedzi o graniu w gry hazardowe poza Internetem w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem pokazuje tab. 78. Rozkłady te są inne niż w przypadku gier podejmowanych w Internecie.

Największą popularnością w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem cieszyła się gra w karty lub kości w młodszej kohorcie (9,6%) i loterie w starszej grupie badanych (9,5%). Najmniej popularne były gra na automatach (4% i 4,6%)

Tabela 78. Granie w gry hazardowe poza Internetem, tzn. tradycyjnie, czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem

Poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Automaty	4,0	5,3
	Karty lub kości	9,6	9,1
	Loterie (bingo, lotto)	9,3	9,0
	Zakłady sportowe	7,2	6,4
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Automaty	4,6	8,2
	Karty lub kości	7,9	9,2
	Loterie (bingo, lotto)	9,5	11,4
	Zakłady sportowe	7,2	8,5

W badaniu zastosowano dwa wskaźniki grania problemowego (tabela 79). Pierwszy to potrzeba stawiania w grze coraz większych pieniędzy, a drugi to okłamywanie kogoś ważnego dla respondenta w sprawie tego jak dużo gra w gry hazardowe.

Potrzebę stawiania coraz większych pieniędzy wyraziło 7,8% uczniów trzecich klas gimnazjów oraz 4,8% uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych. Kłamanie w sprawie tego jak wiele się gra okazało się mniej rozpowszechnione zadeklarowało 4,6% młodszej młodzieży i 2,4% starszej

Tabela 79. Symptomy grania problemowego w gry hazardowe

poziom klasy		Małopolskie	Polska
III klasy gimnazjum	Potrzeba stawiania coraz większych pieniędzy	7,8	6,4
	Kłamanie w sprawie tego, jak wiele się gra	4,6	3,4
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Potrzeba stawiania coraz większych pieniędzy	4,8	6,5
	Kłamanie w sprawie tego, jak wiele się gra	2,4	2,6

Wiarygodność wyników

W badaniu zastosowano dwa mechanizmy sprawdzające wiarygodność uzyskanych wyników. Pierwszy, to pytanie o używanie nieistniejącego narkotyku nazwanego re Levin. Jak pamiętamy z cytowanych już wyników używanie tego środka chociaż raz w życiu zadeklarowało ok. 1% badanych. Oznaczać to może, że badani w nieznacznym tylko stopniu deklarowali doświadczenia, które nie miały pokrycia w faktach.

Próba przybliżenia skali możliwego zatajania swoich doświadczeń z narkotykami w odpowiedziach na pytania ankiety było pytanie, które brzmiało: Gdybyś kiedykolwiek używał(a) marihuany lub haszyszu, czy sądzisz, że napisał(a)byś to w tym kwestionariuszu? Rozkłady odpowiedzi na to pytanie zawarto w tabeli 80.

Jedynie ok. 5- 8% badanej młodzieży zadeklarowało brak zaufania twierdząc, że nie przyznałoby się do używania marihuany lub haszyszu, gdyby taki fakt miał miejsce. Młodszy uczniowie w wyższych odsetkach niż starsi twierdzili, że nie przyznałoby się do ich używania.

Tabela 80. Poziom zaufania respondentów – rozkład odpowiedzi na pytanie o to, czy badany odpowiadając na ankietę przyznałoby się do używania marihuany lub haszyszu, gdyby ich używał (Województwo Małopolskie)

	Już to napisałem w tej ankiecie	Zdecydowanie tak	Chyba tak	Chyba nie	Zdecydowanie nie
Poziom klasy					
III klasy gimnazjum	22,0	43,6	22,6	4,1	7,7
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	33,5	38,8	17,9	4,4	5,3

Tabela 81. Poziom zaufania respondentów – rozkład odpowiedzi na pytanie o to, czy badany odpowiadając na ankietę przyznałby się do używania marihuany lub haszyszu, gdyby ich używał (Polska)

Poziom klasy	Już to napisałem w tej ankiecie	Zdecydowanie tak	Chyba tak	Chyba nie	Zdecydowanie nie
III klasy gimnazjum	26,1	39,1	22,5	4,9	7,4
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	38,8	37,0	15,7	3,7	4,8

WOJEWÓDZTWO MAŁOPOLSKIE NA TLE INNYCH WOJEWÓDZTW

W tab. 82 zaprezentowano rozkład odpowiedzi na pytanie o palenie tytoniu kiedykolwiek w życiu oraz w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem w województwie małopolskim na tle innych województw. Odsetki zarówno młodszych jak i starszych uczniów z woj. małopolskiego w obydwu badanych przedziałach czasowych są najniższe. Jeżeli weźmiemy pod uwagę używanie tytoniu kiedykolwiek w życiu wśród młodszej młodzieży to różnica pomiędzy procentem uczniów młodszych w woj. małopolskim (47,5%) a najwyższym odnotowanym (woj. zachodniopomorskie – 65,7%) wynosi 18,2 punktów procentowych, a różnica w odsetkach dotyczących używania w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem wynosi 14,2 punktów procentowych.

Odsetki młodzieży ze szkół ponadgimnazjalnych, którzy kiedykolwiek palili są niższe od najwyższych odnotowanych w woj. małopolskim o 9,4 punktów procentowych. Jeżeli wziąć pod uwagę używanie w ciągu ostatnich 30 dni, to różnica pomiędzy woj. małopolskim, a woj. mazowieckim, w którym odnotowano najniższy odsetek wynosi 4,3 punktu procentowego.

Trzeba zauważyć, że o ile młodzież z gimnazjum w znacząco mniejszym odsetku używa tytoniu niż rówieśnicy z innych województw, o tyle na poziomie ponadgimnazjalnych różnice te już nie są tak duże.

Tabela 83 prezentuje picie napojów alkoholowych kiedykolwiek w życiu, w czasie ostatnich 12 miesięcy oraz w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem w woj. małopolskim i innych województwach. I znowu jak w przypadku tytoniu, odsetki uczniów we wszystkich trzech pomiarach są niższe niż w innych województwach. Dla porównania dane z woj. małopolskiego zostaną

zestawione z danymi z województw, w których odnotowano najwyższe odsetki uczniów deklarujących konsumpcję alkoholu.

Picie napojów alkoholowych kiedykolwiek w życiu w woj. małopolskim zadeklarowało 74,9% uczniów młodszych. Jest to mniej niż w woj. zachodniopomorskim, gdzie odnotowany odsetek uczniów był największy, o 13,6 punktu procentowego. W przypadku uczniów starszych różnica ta wynosi już tylko 4,5 punktu procentowego (porównanie z woj. opolskim).

Jeżeli weźmiemy pod uwagę ostatnie 12 miesięcy, to w przypadku uczniów młodszych różnica pomiędzy woj. małopolskim, a zachodniopomorskim wyniosła 17 punktów procentowych, a w przypadku uczniów starszych tylko 5,7 (porównanie z woj. kujawsko-pomorskim).

W przypadku ostatniego przedziału czasowego (ostatnie 30 dni) różnica pomiędzy młodszą kohortą z woj. małopolskiego i woj. świętokrzyskiego ukształtowała się na poziomie 14,9 punktów procentowych, a pomiędzy starszymi uczniami – 6,3 (porównanie z woj. opolskim).

Z danych tych widać, że uczniowie z klas starszych nie odbiegają tak znacząco jak ich młodszy koledzy od rówieśników w województwach, w którym zanotowano najwyższe odsetki pijących alkohol we wszystkich badanych przedziałach czasowych. Jest to podobna zależność jak zaobserwowana w przypadku tytoniu.

Tabela 84 pokazuje dystrybucję picia poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem według województw. W obydwu grupach wiekowych we wszystkich województwach najpopularniejszym napojem było piwo. Na drugim miejscu uplasowała się wódka.

Biorąc pod uwagę konsumpcję piwa przez uczniów młodszych woj. małopolskie ma najniższe odsetki deklarujących spożycie w porównaniu z innymi województwami. Niższy odsetek spożycia wina odnotowano tylko w woj. dolnośląskim. Odsetek uczniów deklarujących picie wódki jest jednym z najniższych (taki sam odnotowano w woj. śląskim).

W starszej kohorcie sytuacja wygląda z gołą odmiennie. Rozpowszechnienie spożycia piwa jest najniższe w porównaniu z innymi województwami, podobnie jak w młodszej kohorcie. Jednak jeśli przyjrzymy się konsumpcji wódki i wina, to odsetki odnotowane w woj. małopolskim są jednymi z najwyższych.

Tabela 82. Palenie tytoniu kiedykolwiek w życiu oraz w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

Poziom Klasy		Małopolskie	Lubelskie	Dolno-śląskie	Kujawsko-Pomorskie	Mazowieckie	Opolskie	Śląskie	Świętokrzyskie	Zachodniopomorskie
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	47,5	59,4	59,2	61,0	59,7	51,2	52,2	56,3	65,7
	W czasie 30 dni przed badaniem	21,2	28,7	27,9	27,7	30,7	21,3	23,6	27,3	35,4
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	67,2	74,2	74,5	75,7	76,0	72,9	72,2	72,3	76,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	40,6	44,2	43,7	44,4	44,9	43,3	43,3	39,3	44,6

Tabela 83. Picie napojów alkoholowych kiedykolwiek w życiu, w czasie ostatnich 12 miesięcy oraz w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

Poziom Klasy		Małopolskie	Lubelskie	Dolno-śląskie	Kujawsko-Pomorskie	Mazowieckie	Opolskie	Śląskie	Świętokrzyskie	Zachodniopomorskie
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	74,9	84,2	84,2	87,9	83,2	84,6	84,3	85,8	88,5
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	61,3	74,7	71,2	77,2	72,4	73,2	72,6	77,2	78,3
	W czasie 30 dni przed badaniem	40,9	53,9	49,0	52,9	54,2	48,6	47,0	55,8	54,3
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	93,0	94,3	96,9	97,4	95,5	97,5	96,6	96,3	96,2
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	89,3	91,3	92,9	95,0	91,3	94,8	93,5	93,6	92,5
	W czasie 30 dni przed badaniem	80,1	80,9	81,7	82,3	81,7	86,4	83,5	81,7	81,9

Tabela 84. Picie poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

Poziom Klasy		Małopolskie	Lubelskie	Dolno-śląskie	Kujawsko-Pomorskie	Mazowieckie	Opolskie	Śląskie	Świętokrzyskie	Zachodniopomorskie
III klasy gimnazjum	Piwo	40,7	56,3	51,5	57,5	54,6	48,7	47,4	58,9	55,8
	Cydr	6,7	8,2	6,7	9,6	17,8	8,2	7,2	11,8	8,8
	Alcopop	4,1	4,8	5,2	5,7	12,7	4,0	3,3	9,3	4,3
	Wino	18,0	23,1	16,9	22,1	28,7	23,9	22,7	25,7	18,3
	Wódka	30,8	35,0	31,7	34,4	39,7	33,7	30,8	38,5	37,8
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Piwo	73,6	81,3	79,2	81,3	79,6	80,2	77,9	79,4	77,6
	Cydr	13,3	18,5	15,9	15,0	17,0	15,5	15,5	17,9	14,0
	Alcopop	4,0	9,7	9,1	7,8	9,1	9,7	9,9	10,5	10,7
	Wino	41,6	37,2	32,8	39,0	37,0	36,5	43,8	39,8	31,4
	Wódka	67,1	63,8	61,4	64,4	63,2	70,6	65,4	63,5	62,0

Tabela 85 pozwala przyjrzeć się incydentom silnego upicia się w trzech przedziałach czasowych w woj. małopolskim na tle innych województw. O ile odsetki uczniów młodszych deklarujących, że upili się są najniższymi lub jednymi z najniższych we wszystkich trzech rozpatrywanych okresach czasu, o tyle w przypadku starszej kohorty zależność ta potwierdza się w przypadku okresu całego życia i 12 miesięcy przed badaniem. Upicie się w okresie 30 dni poprzedzających badanie zadeklarował najwyższy odsetek uczniów w porównaniu do innych województw. Trzeba jednak zauważyć, że różnice między województwami są niewielkie.

Tabela 85. Silne upicie się tzn. wypicie tyle, żeby np. zataczać się, bełkotać, nie pamiętać co się działo

Poziom Klasy		Małopolskie	Lubelskie	Dolno-śląskie	Kujawsko-Pomorskie	Mazowieckie	Opolskie	Śląskie	Świętokrzyskie	Zachodniopomorskie
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	29,8	39,9	39,2	38,5	40,5	32,8	34,7	40,6	45,8
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	22,8	29,2	28,2	28,7	32,2	23,0	27,4	30,0	32,8
	W czasie 30 dni przed badaniem	11,8	14,4	11,8	13,4	19,3	8,6	10,6	13,5	14,3
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	60,3	66,4	68,2	66,5	63,4	68,3	65,5	64,2	66,9
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	46,2	48,9	47,3	47,3	45,6	51,9	49,2	45,1	49,3
	W czasie 30 dni przed badaniem	22,7	21,1	18,7	20,1	19,7	20,6	19,9	21,2	20,2

Używanie substancji kiedykolwiek w życiu w podziale na województwa zostało zaprezentowane w tabeli 86. Najbardziej rozpowszechniona substancją we wszystkich województwach i w obydwu kohortach wiekowych jest marihuana i haszysz. W młodszej kohorcie wiekowej najniższe rozpowszechnienie odnotowano w woj. małopolskim (19,9%), a największe rozpowszechnienie tych substancji odnotowano w województwie zachodniopomorskim (33,5%). Wśród starszych uczniów 34% zadeklarowało używanie marihuany i haszyszu. Jeśli porównamy ten wynik z najwyższym osiągniętym w Polsce rozpowszechnieniem (dolnośląskie 53,6%), to województwo małopolskie różni się od województwa z najwyższym wynikiem o 19,6%.

Drugą pod względem rozpowszechnienia substancją w woj. małopolskim, podobnie jak w innych województwach, są leki uspokajające i nasenne używane bez przepisu lekarza (młodsza kohorta-15,4%, starsza kohorta-16,8%).

Może również niepokoić stosunkowo duże rozpowszechnienie substancji wziewnych we wszystkich województwach. W województwie małopolskim jest to 9,4% wśród uczniów młodszych i 8,2% - wśród starszych.

Trzeba zauważyć, że o ile różnica pomiędzy młodszą i starszą młodzieżą w przypadku używania konopi jest znaczna, o tyle w przypadku leków uspokajających i nasennych i substancji wziewnych jest niewielka. Wygląda na to, że młodzież „wyrasta” z używania pewnych substancji. Na pewno nie bez znaczenia jest łatwiejsza dostępność legalnych substancji.

Tabela 86. Używanie substancji kiedykolwiek w życiu

poziom klasy		Małopolskie	Lubelski e	Dolno-śląskie	Kujawsko-Pomorskie	Mazowieckie	Opolskie	Śląskie	Świętokrzyskie	Zachodniopomorskie
III klasy gimnazjum	Marihuana lub haszysz	19,9	25,1	30,5	28,1	27,8	20,0	23,1	24,3	33,5
	Substancje wziewne	9,4	12,0	11,0	9,0	16,4	9,6	11,5	11,0	8,9
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	15,4	18,6	15,0	17,6	21,1	15,7	16,1	16,8	15,3
	Leki przeciwbólowe w celu odurzenia się	6,1	7,1	7,5	7,1	12,0	6,2	6,4	6,9	7,8
	Amfetamina	4,7	4,2	4,7	7,0	11,7	3,4	3,6	5,1	7,7
	Metamfetamina	3,0	3,3	3,4	3,6	10,5	2,4	2,0	2,4	3,7
	LSD lub inne halucynogeny	5,1	4,4	4,0	5,9	10,5	3,9	4,1	5,4	4,9
	Crack	2,8	2,3	1,3	2,6	6,2	1,6	1,4	3,0	2,5
	Kokaina	4,8	3,7	4,0	5,1	10,5	2,8	2,8	4,1	5,2
	Relevin	2,1	1,1	1,1	2,3	7,1	1,7	1,2	2,9	1,8
	Heroina	2,9	1,9	2,2	3,7	8,3	2,3	1,9	3,8	2,6
	Ecstasy	3,9	3,4	3,3	4,7	9,1	2,8	2,5	3,9	3,7
	Grzyby halucynogenne	3,1	2,5	2,1	3,4	9,4	2,9	2,4	5,2	2,6
	GHB	2,4	1,0	1,1	2,1	6,8	1,7	0,9	2,8	1,2
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	2,7	1,5	2,1	4,3	8,4	2,4	1,3	3,8	2,6
	Alkohol razem z tabletkami	5,1	6,7	5,5	6,7	11,0	5,0	4,2	5,2	7,0
Sterydy anaboliczne	2,6	1,8	2,6	3,0	8,8	2,5	1,6	4,1	1,9	
Polska heroina (kompot)	3,0	2,4	1,9	3,8	8,4	2,4	2,2	3,1	3,0	

poziom klasy		Małopolskie	Lubelski e	Dolno-śląskie	Kujawsko-Pomorskie	Mazowieckie	Opolskie	Śląskie	Świętokrzyskie	Zachodniopomorskie
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Marihuana lub haszysz	34,0	45,0	53,6	48,8	46,8	47,4	45,9	39,8	50,4
	Substancje wziewne	8,2	8,2	7,2	5,1	8,8	8,3	8,2	7,2	6,5
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	16,8	22,2	15,0	19,5	18,9	17,5	17,6	18,4	15,2
	Leki przeciwbólowe w celu odurzenia się	4,8	6,2	6,4	6,4	8,0	5,8	8,2	6,9	5,8
	Amfetamina	5,2	7,6	8,3	8,6	7,7	10,7	9,0	6,9	10,4
	Metamfetamina	3,0	4,6	4,2	3,3	5,8	5,0	5,4	3,8	4,5
	LSD lub inne halucynogeny	4,5	5,4	4,9	4,6	7,4	6,6	6,8	6,0	6,8
	Crack	1,5	1,9	1,3	1,8	2,1	1,9	2,4	2,3	2,1
	Kokaina	3,6	5,0	3,4	4,3	5,9	3,7	4,5	4,3	4,6
	Relevin	0,5	1,4	0,7	1,3	1,9	1,4	1,8	3,0	0,8
	Heroina	1,4	2,3	1,4	2,0	2,6	2,5	3,0	2,9	1,7
	Ecstasy	3,3	4,0	4,5	4,2	5,3	5,9	4,5	5,9	5,1
	Grzyby halucynogenne	1,5	3,6	3,7	2,4	3,5	3,5	5,0	5,1	3,6
	GHB	0,9	1,3	0,9	0,9	1,8	1,2	1,8	2,3	0,9
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	1,6	2,3	1,3	2,0	2,8	2,5	2,6	3,2	2,5
	Alkohol razem z tabletkami	4,2	8,0	6,6	7,3	7,9	6,8	8,7	6,6	6,8
Sterydy anaboliczne	1,3	2,8	1,8	2,6	2,5	2,0	3,0	3,9	1,5	
Polska heroina (kompot)	1,7	2,9	1,6	1,3	3,2	2,3	2,2	3,8	1,3	

Tabela 87 omawia używanie dopalaczy kiedykolwiek w życiu, w czasie ostatnich 12 miesięcy oraz w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem w województwie małopolskim i innych województwach. Kiedykolwiek w życiu dopalaczy w woj. małopolskim używało 8,4% uczniów młodszych (tylko opolskie miało mniejsze rozpowszechnienie) i 8,7% uczniów starszych (ostatnie miejsce wśród województw pod względem rozpowszechnienia).

W czasie ostatnich 12 miesięcy dopalaczy w młodszej kohorcie używało 6,9% badanych (piąte miejsce) i 4,7% kohorty starszej (mniej tylko w dolnośląskim).

W ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem dopalaczy używało 4,3% gimnazjalistów (piąte miejsce) i 2,9% uczniów klas ponadgimnazjalnych (jeden z najniższych wyników). Zwraca uwagę wyższe rozpowszechnienie dopalaczy w młodszej kohorcie w dwóch obszarach czasowych (ostatnie 12 miesięcy i ostatnie 30 dni) w porównaniu do starszej młodzieży i to, że młodsza młodzież mniej się pod tym względem różni od rówieśników z innych województw.

Tabela 87. Używanie dopalaczy kiedykolwiek w życiu, w czasie ostatnich 12 miesięcy oraz w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

poziom klasy		Małopolskie	Lubelskie	Dolno-śląskie	Kujawsko-Pomorskie	Mazowieckie	Opolskie	Śląskie	Świętokrzyskie	Zachodniopomorskie
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	8,4	10,6	8,4	11,3	15,4	8,2	10,7	8,7	12,5
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	6,9	6,5	5,2	8,0	12,6	5,6	6,5	6,9	7,9
	W czasie 30 dni przed badaniem	4,3	4,1	3,0	4,9	10,3	3,9	2,9	4,8	4,8
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	8,7	16,0	10,9	12,1	13,3	12,3	15,3	12,3	13,8
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	4,7	8,7	4,6	5,6	8,0	5,3	7,4	7,2	6,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	2,9	3,8	2,7	2,9	4,5	2,9	3,7	4,2	3,2

Młodzież została poproszona o ocenę dostępności poszczególnych substancji. Dane dla województwa małopolskiego na tle innych województw zostały pokazane w tabeli 88. Ogólnie można stwierdzić, że dostępność substancji w poszczególnych województwach oceniana jest dość podobnie. Różnicującym czynnikiem jest wiek badanych. Dla uczniów klas ponadgimnazjalnych dostęp ten jest znacząco łatwiejszy.

Dostęp do papierosów jako bardzo łatwy oceniło 40% uczniów młodszych, co plasuje województwo małopolskie wśród województw z najmniejszą dostępnością. W starszej grupie bardzo łatwą dostępność do papierosów zadeklarowało 67,9% uczniów, co oznacza niższą dostępność do papierosów tylko w dwóch województwach.

Dostępność do piwa jest dość podobnie oceniana przez gimnazjalistów. W pięciu województwach (w tym województwie małopolskim) odnotowano podobny odsetek uczniów, którzy oceniali dostęp do piwa jako bardzo łatwy (od 46,6% do 47,8%). W przypadku uczniów z małopolskich szkół ponadgimnazjalnych 75% uczniów oceniło dostęp do piwa jako bardzo łatwy. Tylko w dwóch województwach mniejszy odsetek uczniów w tym wieku zadeklarował bardzo łatwy dostęp do piwa.

Tabela 88. Ocena dostępu do poszczególnych substancji jako bardzo łatwy

Poziom klasy		Małopolskie	Lubelskie	Dolno-śląskie	Kujawsko-Pomorskie	Mazowieckie	Opolskie	Śląskie	Świętokrzyskie	Zachodniopomorskie
III klasy gimnazjum	Papierosy	40,0	45,1	43,0	44,0	40,1	40,0	40,4	44,7	50,8
	Piwo	46,6	47,0	47,7	47,0	47,8	46,1	44,9	49,3	51,1
	Cydr	19,8	23,9	21,7	19,5	30,3	20,0	23,7	26,5	23,4
	Alcopops	14,2	15,5	13,9	12,8	17,2	14,6	14,5	21,6	14,9
	Wino	36,9	38,2	34,6	36,8	36,4	36,2	35,7	39,3	38,8
	Wódka	36,3	34,9	34,3	33,9	35,1	33,4	32,3	34,1	36,7
	Marihuana lub haszysz	15,3	12,0	18,0	17,7	16,8	14,6	14,5	16,7	16,6
	Amfetamina	6,5	4,8	4,9	7,6	11,7	4,5	6,3	6,0	6,5
	Metamfetamina	5,6	4,3	4,0	5,3	11,2	3,9	5,0	5,1	4,8
	Leki uspokajające lub nasenne	24,6	24,4	21,6	25,7	30,0	20,3	26,0	22,4	22,4
	Ecstasy	5,9	5,2	5,5	7,0	11,6	4,8	5,6	6,4	5,8
	Kokaina	7,5	5,6	5,3	6,3	11,5	4,8	6,2	6,7	5,9
	Crack	4,9	3,3	2,8	4,3	9,2	2,8	5,0	5,1	4,5
	Heroina	5,8	4,4	4,1	5,0	9,9	4,1	5,5	6,0	5,4
Dopalacze	14,8	13,2	11,9	14,7	20,5	10,5	16,0	14,4	17,9	

Poziom klasy		Małopolskie	Lubelskie	Dolno- śląskie	Kujawsko- Pomorskie	Mazowiec- kie	Opolskie	Śląskie	Święto- krzyskie	Zachodnio- pomorskie
II klasy szkół ponadgim- nazjalnych	Papierosy	67,9	64,9	72,6	72,9	67,8	69,3	70,0	69,9	69,9
	Piwo	75,0	74,8	78,4	78,2	74,4	77,4	77,1	77,5	76,5
	Cydr	47,6	48,9	52,0	50,7	53,3	53,3	51,9	56,0	50,3
	Alcopops	28,7	34,6	34,9	34,0	34,3	38,9	35,8	41,0	32,4
	Wino	69,7	67,6	71,7	70,2	66,1	70,5	71,6	70,5	67,9
	Wódka	66,3	65,2	70,2	67,3	63,4	69,4	68,4	67,0	66,6
	Marihuana lub haszysz	20,8	19,0	24,6	22,1	22,7	24,7	23,2	22,1	21,8
	Amfetamina	6,6	5,1	6,3	7,8	8,6	9,1	8,7	7,0	9,0
	Metamfetamina	5,3	4,8	4,9	4,5	6,7	6,7	7,4	5,4	6,2
	Leki uspokajające lub nasenne	26,7	26,3	23,9	26,1	24,5	26,0	27,8	27,7	25,6
	Ecstasy	6,2	7,2	6,0	7,1	5,9	8,5	7,7	7,7	6,5
	Kokaina	5,9	5,2	5,5	6,5	6,6	7,1	8,4	7,5	6,9
	Crack	4,5	3,6	2,0	3,2	4,5	5,5	5,4	4,7	3,5
	Heroina	5,0	4,0	3,0	4,7	4,9	6,0	6,1	5,4	3,9
Dopalacze	15,4	19,1	13,9	18,5	15,6	18,1	20,0	19,6	18,3	

Dostęp do wódki jako bardzo łatwy oceniło 36,3% małopolskich gimnazjalistów. Dla porównania najmniej uczniów uznało, że dostęp do wódki jest bardzo łatwy w woj. śląskim (32,3%), a najwięcej w woj. zachodniopomorskim (36,7%). W przypadku starszych uczniów w woj. małopolskim 66,3% oceniło dostęp do wódki jako bardzo łatwy. Najmniej uczniów oceniających dostępność jako bardzo łatwą z tej grupy wiekowej pochodziło z województwa mazowieckiego, a najwięcej z dolnośląskiego.

Bardzo łatwy dostęp do marihuany i haszyszu ma 15,3% młodszych uczniów z woj. małopolskiego, co plasuje to województwo w środku stawki pod względem dostępności. Inaczej rzecz się ma z oceną dostępności przez uczniów starszych, którzy w porównaniu do kolegów z innych województw, rzadziej deklarują bardzo łatwy dostęp do tych substancji.

Dość duże odsetki uczniów deklarują bardzo łatwą dostępność leków uspokajających i nasennych - w województwie małopolskim to 24,6% uczniów młodszych (od 20,3% w woj. opolskim do 30% w mazowieckim) i 26,7% uczniów starszych (od 23,9% w woj. dolnośląskim do 27,8% w woj. śląskim)

Tabela 89. Ekspozycja na propozycje poszczególnych substancji

poziom klasy		Małopolskie	Lubelskie	Dolno-śląskie	Kujawsko-Pomorskie	Mazowieckie	Opolskie	Śląskie	Świętokrzyskie	Zachodniopomorskie
III klasy gimnazjum	Piwo	62,0	71,9	69,2	70,1	71,6	66,9	65,2	73,0	77,2
	Wino	32,9	35,7	31,1	36,9	40,5	36,7	38,4	42,1	32,7
	Wódka	48,7	52,0	48,7	51,6	56,1	52,2	48,1	53,4	55,8
	Marihuana lub haszysz	23,4	19,6	28,8	28,5	31,9	22,8	22,2	25,7	29,5
	LSD	5,4	3,5	3,4	6,2	12,5	4,1	3,0	6,0	4,8
	Amfetamina	6,3	4,4	5,4	8,5	14,0	5,5	3,8	7,7	8,2
	Leki uspokajające lub nasenne	7,2	5,9	6,5	7,3	13,2	6,3	6,3	8,5	8,1
	Crack	3,5	3,2	2,1	4,4	8,9	3,7	2,3	5,1	3,1
	Kokaina	5,9	4,0	4,7	6,3	9,8	4,0	3,8	6,3	4,8
	Ecstasy	5,1	4,0	3,6	5,8	9,3	4,0	3,4	5,5	4,9
	Heroina	4,3	3,6	2,7	5,0	6,3	3,8	2,6	6,0	3,9
	Sterydy anaboliczne	3,4	3,1	3,1	4,8	4,5	3,7	2,4	5,3	3,8
	Polska heroina (kompot)	4,0	3,5	3,1	5,0	5,5	3,6	2,6	5,4	3,7
Bimber	12,4	24,5	14,6	14,4	21,2	17,0	15,7	21,2	14,6	

poziom klasy		Małopolskie	Lubelskie	Dolno- śląskie	Kujawsko- Pomorskie	Mazowiec- kie	Opolskie	Śląskie	Święto- krzyskie	Zachodnio- pomorskie
II klasy szkół ponadgim- nazjalnych	Piwo	87,1	89,4	91,1	89,3	88,1	89,5	86,0	88,2	88,3
	Wino	59,2	57,1	48,9	54,6	52,2	51,2	56,9	56,0	49,8
	Wódka	82,0	77,8	79,2	77,7	77,1	82,4	77,5	79,9	79,2
	Marihuana lub haszysz	30,1	33,6	41,7	33,7	38,9	38,4	33,8	34,7	40,0
	LSD	5,1	4,2	3,4	4,2	5,8	4,7	4,3	5,6	4,2
	Amfetamina	6,4	7,6	7,7	7,8	7,4	8,4	6,8	8,0	9,0
	Leki uspokajające lub nasenne	6,6	5,1	3,9	4,5	6,6	5,6	6,1	7,3	5,6
	Crack	2,6	2,9	1,5	1,8	2,9	3,3	3,0	4,6	2,1
	Kokaina	4,3	4,6	3,7	4,0	5,8	4,4	5,0	5,9	4,0
	Ecstasy	3,9	5,4	4,3	3,4	4,9	5,4	4,0	6,0	4,2
	Heroina	2,6	3,6	1,7	2,7	3,2	3,1	3,3	4,5	2,3
	Sterydy anaboliczne	2,6	4,3	2,2	2,7	3,4	3,8	4,3	4,6	3,5
	Polska heroina (kompot)	2,8	4,3	2,2	1,9	3,8	3,0	3,3	4,7	2,0
	Bimber	20,8	40,3	27,3	25,4	36,3	28,4	25,3	37,7	22,9

Tabela 89 omawia ekspozycje na propozycję poszczególnych substancji. Najczęściej młodzież spotyka się z propozycją konsumpcji piwa niezależnie od wieku i województwa, następnie w kolejności jest wódka. Wśród substancji nielegalnych, to marihuana jest najczęściej proponowaną uczniom substancją.

Uczniów zapytano również o dokonywanie zakupów alkoholu w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (Tab. 90). Najwięcej osób z obydwu grup wiekowych zadeklarowało zakupy piwa, następnie w kolejności była wódka i wino. Popularność poszczególnych alkoholi była taka sama we wszystkich województwach.

W kolejnej tabeli (tab.91) zaprezentowano odsetki osób, którym odmówiono sprzedaży napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. Warto tu zwrócić uwagę na niższe w porównaniu z odsetkami odnotowanymi w innych województwach, odsetki młodzieży ze szkół małopolskich, którym odmówiono sprzedaży alkoholu bez względu na jego rodzaj.

Tabela 90. Zakupy napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

Poziom klasy		Małopolskie	Lubelskie	Dolnośląskie	Kujawsko-Pomorskie	Mazowieckie	Opolskie	Śląskie	Świętokrzyskie	Zachodniopomorskie
III klasy gimnazjum	Piwo	20,7	31,5	30,2	30,6	32,9	26,0	26,6	34,9	34,4
	Wino	7,4	8,6	6,3	8,1	13,5	8,2	7,2	12,7	7,5
	Wódka	12,5	14,4	16,6	15,2	22,1	14,0	14,0	18,6	20,0
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Piwo	53,8	65,0	64,7	63,5	58,4	63,1	57,7	62,4	63,2
	Wino	17,7	22,2	16,6	18,1	18,0	15,3	19,6	19,4	15,2
	Wódka	33,9	36,9	36,8	32,7	34,9	38,9	32,4	35,2	38,2

Tabela 91. Odmowy sprzedaży napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem ze względu na młody wiek

Poziom klasy		Małopolskie	Lubelskie	Dolnośląskie	Kujawsko-Pomorskie	Mazowieckie	Opolskie	Śląskie	Świętokrzyskie	Zachodniopomorskie
III klasy gimnazjum	Piwo	9,0	14,1	15,2	15,4	17,7	11,4	11,5	18,9	17,0
	Wino	5,1	7,2	5,3	6,4	12,3	6,0	5,5	11,6	6,9
	Wódka	7,2	11,2	10,6	10,0	15,0	8,4	9,3	14,3	12,3
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Piwo	13,1	17,6	16,6	16,2	17,7	15,0	15,9	14,7	14,7
	Wino	6,1	8,9	5,2	5,9	6,5	4,6	6,3	8,3	4,9
	Wódka	10,0	12,0	11,7	11,5	12,7	11,0	11,5	11,9	10,6

Blisko 60% gimnazjalistów i około 50% uczniów ze szkół ponadgimnazjalnych nie zna miejsc, w których można łatwo kupić marihuanę lub haszysz bez względu na województwo. Ulica i park to miejsca, w których najłatwiej dokonać zakupu w opinii młodszej i starszej młodzieży ze wszystkich województw.

Tabela 92. Miejsca gdzie można łatwo kupić marihuanę lub haszysz

Poziom klasy		Małopolskie	Lubelskie	Dolnośląskie	Kujawsko-Pomorskie	Mazowieckie	Opolskie	Śląskie	Świętokrzyskie	Zachodniopomorskie
III klasy gimnazjum	Nie znam takich miejsc	56,7	57,5	57,0	56,0	55,5	58,3	59,6	58,4	55,7
	Ulica, park	20,0	21,8	23,6	21,9	22,1	22,7	22,1	21,3	22,1
	Szkoła	14,7	15,8	15,5	15,4	20,8	15,9	13,8	15,4	13,1
	Dyskoteka, bar	12,7	13,2	12,8	13,1	17,7	15,4	13,2	12,5	12,2
	Mieszkanie dealera	15,3	17,8	18,2	16,6	16,0	15,5	17,3	16,1	19,0
	Internet	13,4	13,0	10,8	11,3	12,8	9,5	11,8	9,6	11,5
	Inne miejsce	6,3	5,5	5,4	6,5	4,1	6,9	5,5	6,0	7,6
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nie znam takich miejsc	57,6	51,2	48,7	48,8	50,4	47,3	50,0	56,6	46,8
	Ulica, park	18,2	22,1	27,5	25,9	23,8	25,4	25,5	20,5	26,3
	Szkoła	15,8	19,3	22,7	17,5	19,2	24,4	17,2	17,0	18,2
	Dyskoteka, bar	14,9	17,2	18,1	17,4	19,0	22,9	17,6	16,2	16,0
	Mieszkanie dealera	16,2	19,9	21,9	21,4	18,9	21,6	21,8	17,9	24,1
	Internet	9,1	10,3	6,8	10,7	7,7	10,7	10,2	10,3	9,5
	Inne miejsce	6,6	7,1	6,6	5,9	6,1	7,3	7,7	6,2	7,9

Tabela 93. Ocena ryzyka związanego z używaniem poszczególnych substancji jako bardzo duże

Poziom klasy		Małopolskie	Lubelskie	Dolnośląskie	Kujawsko-Pomorskie	Mazowieckie	Opolskie	Śląskie	Świętokrzyskie	Zachodniopomorskie
III klasy gimnazjum	Pałą papierosy od czasu do czasu	12,9	13,4	12,8	11,0	17,9	11,8	9,6	14,7	13,6
	Wypalają co najmniej paczkę papierosów dziennie	72,9	73,5	76,0	70,1	74,5	76,5	74,7	71,2	72,3
	Wypijają 1 lub 2 drinki prawie codziennie	26,5	25,9	25,7	23,9	33,9	24,0	26,3	29,5	22,8
	Wypijają 4 lub 5 drinków prawie codziennie	66,3	61,1	65,0	62,6	67,3	64,7	66,3	61,5	64,1
	Wypijają 5 drinków lub więcej w czasie weekendu	44,9	44,6	45,1	42,5	49,6	45,6	44,6	44,5	43,3
	Próbują 1 raz lub 2 razy marihuany lub haszyszu	27,0	30,8	23,6	24,9	32,9	29,4	27,6	27,6	24,6
	Pałą marihuanę lub haszysz od czasu do czasu	31,4	32,7	26,9	26,6	33,6	32,0	31,6	30,0	27,0
	Pałą marihuanę lub haszysz regularnie	68,2	68,4	64,2	65,8	69,4	72,1	71,7	62,8	63,4
	Próbują 1 raz lub 2 razy ecstasy	31,3	35,9	34,0	29,9	35,7	32,9	34,5	36,1	33,2
	Biorą ecstasy regularnie	71,7	71,2	71,1	71,3	73,3	74,5	75,4	68,8	69,0
	Próbują 1 raz lub 2 razy amfetaminę	41,4	43,8	44,3	37,3	44,9	41,5	44,1	43,8	42,2
	Biorą amfetaminę regularnie	82,3	81,4	82,3	79,9	80,8	85,3	85,6	79,0	81,2
	Próbują 1 raz lub 2 razy dopalaczy	19,7	23,1	23,9	20,2	27,2	21,5	22,5	25,8	26,2
Biorą dopalacze regularnie	79,6	76,0	81,7	77,4	77,5	81,0	84,5	76,4	82,4	

Poziom klasy		Małopolskie	Lubelskie	Dolnośląskie	Kujawsko-Pomorskie	Mazowieckie	Opolskie	Śląskie	Świętokrzyskie	Zachodniopomorskie
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Pałą papierosy od czasu do czasu	11,7	11,8	11,3	11,4	10,2	12,4	9,9	14,1	12,4
	Wypalają co najmniej paczkę papierosów dziennie	75,8	66,8	74,6	73,3	74,4	74,5	72,5	72,9	74,3
	Wypijają 1 lub 2 drinki prawie codziennie	34,7	24,0	25,7	27,0	28,9	24,6	25,6	28,3	27,1
	Wypijają 4 lub 5 drinków prawie codziennie	71,1	59,3	64,7	67,0	67,5	64,8	64,5	65,0	65,1
	Wypijają 5 drinków lub więcej w czasie weekendu	39,2	35,0	38,8	40,0	37,9	38,6	35,7	38,2	36,8
	Próbują 1 raz lub 2 razy marihuany lub haszyszu	27,1	22,4	19,5	20,1	20,5	19,5	17,9	24,2	19,0
	Pałą marihuanę lub haszysz od czasu do czasu	29,9	25,4	22,4	25,7	23,9	23,0	24,0	25,7	21,8
	Pałą marihuanę lub haszysz regularnie	67,2	62,4	61,1	64,5	63,6	64,1	60,4	65,1	61,0
	Próbują 1 raz lub 2 razy ecstasy	37,2	35,8	38,1	37,9	33,3	32,3	32,3	35,6	31,9
	Biorą ecstasy regularnie	74,4	69,5	74,3	74,4	75,1	74,7	72,9	73,9	72,2
	Próbują 1 raz lub 2 razy amfetaminę	48,4	44,1	51,5	47,0	47,5	47,2	43,9	49,9	44,5
	Biorą amfetaminę regularnie	83,8	78,4	85,1	82,8	83,6	83,5	81,5	84,0	82,4
	Próbują 1 raz lub 2 razy dopalaczy	23,1	23,0	29,9	27,4	24,9	26,4	24,9	27,2	26,3
	Biorą dopalacze regularnie	81,1	78,2	81,9	82,7	82,3	82,3	82,2	79,6	82,1

Tabela 93 dotyczy oceny ryzyka związanego z używaniem poszczególnych substancji. Młodzież z obydwu grup wiekowych i ze wszystkich województw najpowszechniej bardzo duże ryzyko przypisuje regularnemu zażywaniu dopalaczy.

W woj. małopolskim najniższy odsetek młodszej młodzieży uznał, że bardzo duże ryzyko związane jest z jednokrotnym lub dwukrotnym zażyciem dopalaczy. Podobnie rzecz się ma w przypadku starszych uczniów - w tym przypadku mniejszy odsetek respondentów uznał to zachowanie za obciążone bardzo dużym ryzykiem tylko w województwie lubelskim.

Ważnym aspektem socjalizacji do picia alkoholu są reakcje rodziców na picie alkoholu. W tabeli 94 przedstawiono odsetki młodzieży, która może liczyć na przyzwolenie ojca lub/i matki na picie napojów alkoholowych. W przypadku obydwu kohort i obydwójga rodziców młodzież z woj. małopolskiego rzadziej niż w innych województwach może liczyć na pozwolenie na picie alkoholu

Tabela 94. Pozwolenie ze strony rodziców na picie napojów alkoholowych

Poziom klasy		Małopol- skie	Lubelskie	Dolno- śląskie	Kujawsko- Pomorskie	Mazowiec- kie	Opolskie	Śląskie	Święto- krzyskie	Zachodnio- pomorskie
III klasy gimnazjum	Ojciec	20,6	26,8	26,3	35,2	32,6	30,6	34,0	25,1	32,0
	Matka	21,7	27,3	25,8	36,5	31,3	30,7	32,7	25,8	29,7
II klasy szkół ponadgim- nazjalnych	Ojciec	47,8	43,9	52,2	56,5	42,3	53,8	54,7	48,6	51,4
	Matka	49,4	45,8	56,0	59,7	46,4	59,0	55,7	50,4	56,0

Tabela 95. Granie w gry hazardowe, tj. takie gdzie stawia się pieniądze i można je wygrać

poziom klasy		Małopolskie	Lubelskie	Dolno- śląskie	Kujawsko- Pomorskie	Mazowiec- kie	Opolskie	Śląskie	Święto- krzyskie	Zachodnio- pomorskie
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	18,5	19,2	18,7	18,8	27,3	16,2	19,5	20,1	21,7
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	13,3	11,2	10,6	12,1	17,1	10,6	11,3	15,0	11,7
	W czasie 30 dni przed badaniem	9,8	7,6	6,9	8,7	13,1	7,3	8,1	10,5	7,7
II klasy szkół ponadgim- nazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	21,3	25,6	25,1	27,1	28,2	24,5	25,9	26,4	28,3
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	13,7	17,2	15,5	16,7	17,8	15,6	17,5	18,5	17,4
	W czasie 30 dni przed badaniem	9,2	10,4	8,6	10,8	13,2	9,3	11,8	12,5	12,8

W tabeli 95 zaprezentowane zostało rozpowszechnienie grania w gry hazardowe. Największe rozpowszechnienie wśród młodszej i starszej młodzieży występuje w woj. mazowieckim prawie we wszystkich przedziałach czasowych. Wśród młodszych uczniów najmniejsza różnica pomiędzy woj. małopolskim, a mazowieckim dotyczy ostatnich 30 dni, a największa okresu całego życia. W przypadku starszej młodzieży różnica pomiędzy woj. małopolskim, a mazowieckim jest taka sama (4%) zarówno biorąc pod uwagę ostatnie 12 miesięcy jak i ostatnie 30 dni.

Tabela 96. Poziom zaufania respondentów (odpowiedzi: „chyba nie” lub „zdecydowanie nie” na pytanie o to, czy badany odpowiadając na ankietę przyznałby się do używania substancji, gdyby ich używał)

Poziom klasy	Małopol- skie	Lubelskie	Dolno- śląskie	Kujawsko- Pomorskie	Mazowiec -kie	Opolskie	Śląskie	Święto- krzyskie	Zachodnio- pomorskie
III klasy gimnazjum	11,8	13,1	12,7	16,0	12,6	14,6	10,8	15,4	11,4
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	9,8	9,6	7,1	9,1	6,9	9,1	8,6	9,4	9,1

Wśród uczniów z województwa małopolskiego poziom zaufania do badania ESPAD jest stosunkowo wysoki bez względu na wiek. Mniejsze różnice w poziomie zaufania można zaobserwować wśród uczniów starszych z różnych województw (od 6,9% do 9,8%). W przypadku młodszych uczniów poziom zaufania jest nieco bardziej zróżnicowany (od 10,8% do 16%). Zarówno w woj. małopolskim jak i w innych województwach można zaobserwować podobną tendencję: młodszy podchodzą bardziej sceptycznie do badania.

WNIOSKI I REKOMENDACJE

Podsumowując, w województwie małopolskim w porównaniu z innymi województwami odnotowano w odpowiedzi na pytania o używanie substancji psychoaktywnych najniższe lub jedno z najniższych odsetków.

Rozpowszechnienie picia alkoholu okazało się zróżnicowane ze względu na płeć w młodszej grupie. (Jednakże różnice między chłopcami i dziewczętami są bardzo niewielkie. W starszej grupie badanych różnica między dziewczętami a chłopcami praktycznie się zaciera.

Porównanie rozpowszechnienia używania różnych rodzajów alkoholi w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem według województw pokazało, że o ile w starszej kohorcie rozpowszechnienie spożycia piwa jest najniższe w porównaniu z innymi województwami, to odsetki młodzieży ponadgimnazjalnej deklarującej konsumpcję wódki i wina, są jednymi z najwyższych.

Uczniowie zostali również zapytani o doświadczenie w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie problemów powodowanych przez picie kogoś innego. Niepokój mogą budzić dość wysokie odsetki młodzieży, która doświadcza nękania lub dręczenia ze strony osób pod wpływem alkoholu zarówno w miejscach publicznych jak i prywatnych – 13,2% młodszych uczniów i 18,4% starszych doznało nękania lub dręczenia w miejscu publicznym, a odpowiednio 9,8% i 11,7% nękania lub dręczenia w miejscu prywatnym.

Warto zauważyć, że młodzież ze szkół gimnazjalnych zarówno w trakcie tygodnia jak i weekendu korzysta z Internetu z większym natężeniem niż ich starsi koledzy. Odsetki młodzieży grającej w gry on line 7 dni w ciągu ostatniego tygodnia są sporo wyższe dla młodszej kohorty (13,5%) niż dla Starszej (6,8%). W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem podobnie jak w

czasie ostatnich 7 dni przed badaniem większy odsetek młodszej młodzieży korzystał przynajmniej 4 godziny z gier on line (odpowiednio 15,3% i 9%)

Zwraca uwagę wyższe rozpowszechnienie dopalaczy w młodszej kohorcie w dwóch obszarach czasowych (ostatnie 12 miesięcy i ostatnie 30 dni) w porównaniu do starszej młodzieży i to, że młodsza młodzież mniej się pod tym względem różni od rówieśników z innych województw.

Przechodząc do rekomendacji w zakresie profilaktyki trzeba wskazać, że sytuacja w woj. małopolskim w porównaniu do innych województw przedstawia się dość dobrze. Priorytetem zatem powinno być nie dopuszczenie do pogorszenia sytuacji, a więc kontynuowanie działań profilaktycznych na różnych poziomach.

Działania te powinny koncentrować się nie tylko na używaniu substancji nielegalnych, ale także legalnych, takich jak leki używane bez przepisu lekarza w celu odurzania się, czy dopalacze. Innym problemem poruszonym w trakcie prowadzenia działań profilaktycznych powinno być racjonalne korzystanie z Internetu. Programy te powinny unikać demonizowania, ale rzeczowo, w dobrze udokumentowany sposób prezentować ryzyko różnych szkód zdrowotnych i innych. Pamiętając o tym, by przekaz profilaktyczny, szczególnie o charakterze edukacyjnym, przystawał do doświadczeń, postaw i przekonań młodych ludzi, trzeba zadbać o jego moc perswazyjną. Programom edukacyjnym powinny towarzyszyć szerokie spektrum działań profilaktycznych realizowanych przy współudziale rodziny.

Uzyskane wyniki ujawniły skalę potrzeb w zakresie profilaktyki alkoholowej adresowanej do dziewcząt. Oznacza to potrzebę opracowania programów profilaktycznych uwzględniających specyfikę dziewcząt jako adresatów. Wydaje się, że przygotowując taki programy można odwołać się do kwestii zdrowia prokreacyjnego.

Ważnym elementem strategii ograniczenia spożycia powinno być ograniczenie podaży. Kontynuacja, a nawet zintensyfikowanie, działań jeśli chodzi o sprzedaż napojów wysokoprocentowych, wydaje się zatem, nadal koniecznym kierunkiem lokalnej polityki wobec substancji psychoaktywnych. Warto dodać, że ograniczenia sprzedaży napojów alkoholowych są jednym ze sposobów ograniczania spożycia alkoholu o potwierdzonej skuteczności, oczywiście, jeśli udaje się je rzeczywiście wyegzekwować.

Należałoby również zapewnić młodzieży doświadczającej przemocy ze strony osób pod wpływem alkoholu wsparcie psychologiczne.

Przypisy

1. Okulicz-Kozaryn K., Sierosławski J. (2007) Validation of the „problematic use of narcotics” (PUN) screening test for drug using adolescents. *Addictive Behaviors* 32 (2007), 640-646.
2. Beck F, & Legleye S. (2003). Drogues et adolescents. Usages de drogues et contextes d’usage entre 17 et 19 ans, évolutions récentes, ESCAPAD (2002). Paris: OFDT.